

॥ रामारण्य माहात्म्यम् ॥

श्री कृष्ण रामवाडा माहात्म्य

तीर्थ स्नान विधि सङ्गीत

गुजराती भाषांतर साथे

भाषांतर कर्ता:—

(स्व.) महंतश्री रामरतनदासजी मोहनदासजी,

प्रसिद्ध कर्ता:—

पंडित कानजी शूरजी धेरवाला

(रामवाडाना तीर्थ गार.)

मावृत्ति १ वी

॥ १८६३.

प्रत. १०००

संवत् १८८७

किंमत अमूल्य.

પુસ્તક મળવાનાં સ્થળો: ગુજરાતી સાહિત્ય સંસ્થા
ગાંધીવાદ
ગુજરાતી કૌપીયાર્થ-સંગ્રહ
૨૨૮૮૮

પંડિત

કાનઈ સૂરઈ શર્મા

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

| ગુજરાતી કૌપીયાર્થ વિભાગ |

અનુક્રમાંક ૨૨૮૮-૮ કિંમત

ગ્રંથનામ ૨૧માર્ગ્યે જાણીલેય

વર્ગિક પૃ ૨ : ૪૩૯૮, ૨૨૩૬૩૨૨૨

તા. ક.-આ પુસ્તક મંગાવનારે
બહારગામવાલાએ અહીં આના
વાળી ટીકીટા ભેગલવી.

यण्डित कानजी सुरजी बरवाला.

सन्सारस्वतवंशजोऽप्यथधरा देवावटंकीद्विजः ।
सुरज्यान्मकानजित्सुकुलिनः नित्युन्दनगोत्रजः ॥
वराक्येनगणेशुभेमुखकरे स्थानेस्थितोनिमले ।
तेनैवप्रगटीकृतं सुमतिना माहात्म्यमेतच्छ्रुमम् ॥१॥

પ્રસ્તાવના.

રામારણ્ય માહાત્મ્ય ઐટલે કચ્છ રામવાડાનું માહાત્મ્ય તેની પ્રસ્તાવના લખતાં પાડેલા સનાતન ધર્મ પ્રાણ સજ્જનોને જાણવું જોઈએ કે પૃથ્વીના ખંડ નવ રહેલા છે તેમાં બધા ખંડો કરતા ભરતખંડને પવિત્ર માનવા આવેલ છે જે ખંડમાં આર્ય લોકો રહે છે તેથી તેને આર્યાવર્ત એ પ્રમાણે પણ કહેવામાં આવે છે. એ આર્યાવર્તની પવિત્ર ભૂમિપર ઘણા પવિત્ર તીર્થ સ્થળો રહેલા છે. જ્યાં સ્નાનદાન તીર્થ શ્રાદ્ધ પ્રાદ્ધાણ ભોજન વગેરે શાસ્ત્રમાં બતાવેલ વિધિએ સત્કર્મ કરવાથી મનુષ્યથી જન્મના કાયિક-વાચિક-માર્ગસિક સાંસર્ગિક પાપ નિવારણ કરવા પવિત્ર તીર્થ સ્થળોમાં જવાથી મનુષ્યના ઉપર બતાવેલા ચાર પ્રકારના પાપમાંથી છુટી જવાય છે. આવા તીર્થ સ્થળો ભરતખંડમાં ઘણા રહેલા છે તે પૈકી કચ્છ ભૂમિમા સમુદ્રના તટ પર પવિત્ર તીર્થ સ્થળ નારાયણ સરોવર રહેલો છે કે જેનું માહાત્મ્ય શ્રીમદ્ ભાગવત વગેરે પુરાણોમાં વર્ણવાયેલ છે તે નારાયણ સરોવરના સમીપમાં આ રામાવાડા કરી પવિત્ર તીર્થ છે જ્યાં ભગવદાવતાર શ્રી રામચંદ્રજી પિતાની આજ્ઞા થતા ચૌદ વર્ષ વનવાસના અંગે ભગવત રામચંદ્રજી ફરતા ફરતા આ પવિત્ર અરણ્યમાં આવી નિવાસ કરેલો હતો જે પરથી આ સ્થળને રામારણ્ય અથવા તો રામવાડો આ પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ નામ પડેલ છે જેનું આ પવિત્ર માહાત્મ્ય અમારા તરફથી છપાવવામાં આવેલ છે તે વાંચવાથી આપ સનાતન ધર્મવલંબી ભાઈઓને આ તીર્થની પુરતી માહિતી થશે.

એ તીર્થમાં જોવા લાયક સ્થળો આ પ્રમાણે છે. પ્રથમ ભગવાન રામચંદ્રજીનું મંદીર જે તરફ ભગવાન રામચંદ્રજી લક્ષ્મણ જનકનંદીની સીતાજી છે તેના ઉત્તર ભાગ તરફ રૂક્ષમણીજી સત્યભામાજી જાળવંતીજી આ પ્રમાણે અને ભગવાન રામચંદ્રજીના દક્ષીણ તરફ દવારકાંધીસ રૂણછોડરાયજીની મૂરતી છે. રામચંદ્રના મંદીરના ઈશાન ખુણા તરફ કલાસપતી મહાદેવનું મંદીર છે તેમાં શંકર પાર્વતી વગેરે મૂરતીઓ રહેલી છે. આ મંદીર કેના તરફથી બનેલ છે તે સિલા લેખ જોવાથી જાણાયોને પુરેપુરી માહિતી થાશે. રામચંદ્રના મંદીરની પશ્ચીમ દીશા તરફ એક પર્વત (ડુંગર) રહેલ છે તેના ઉપર ભગવાન રામચંદ્રજીની પાદુકાઓ રહેલી છે. મંદીરની પૂર્વ દિશામાં સિદ્ધ પુરૂષો તપસ્યા કરતા હતા તે ગુફા રહેલ છે, તે ગુફાની બાજુમાં ધ્યાનરૂઢ (ધ્યાનધો) રહેલ છે તે ગુફાની ઉત્તર દિશામાં એક પર્વત (ડુંગર) રહેલ છે જેના ઉપર સિદ્ધેશ્વરના જાળો રહેલા છે. જે વૃક્ષો તળે સિદ્ધ પુરૂષો તપસ્યા કરતા હતા. મંદીરની ઉત્તર દિશામાં પવિત્ર નદી રહેલી છે જેમાં રામકુંડ, લક્ષ્મણ કુંડ, સીતા કુંડ, ધનુષ કુંડ, સુર્ય કુંડ વગેરે પવિત્ર કુંડો રહેલા છે. જે કુંડોમાં જાત્રા કરવા આવનારાઓ સ્નાન કરીને તીર્થ શ્રાદ્ધ વિધિ કરે છે.

આ પવિત્ર તીર્થમાં ઘણા મનુષ્યો તો પોતાના પૂર્વજોના અસ્તી (હાડકા) પણ તારવા આવે છે. ઉત્તર ક્રિયાનું શ્રાદ્ધ પણ ત્યાંજ કરે છે કારણ કે જેની ગતી નહી થતી હોય એવા મૃત્યુ પામેલાની આ તીર્થમાં શ્રાદ્ધ વીધી કરવામાં આવે તો અસત ગતીવાળાનું પણ મોક્ષ થાય છે. આ પ્રમાણે માહાત્મ્યમાં વર્ણન કરવા આવેલ છે. આ તીર્થમાં ગાયનું દાન કરવાથી અક્ષય ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે. રામચંદ્રના મંદીરમાં ભગવાનને નૈવેદ્ય ધરાવવા અને પ્રાદક્ષિણ ભોજન વગેરે દાન પુણ્ય કરવાથી અનંત ભગવાન પ્રસન્ન થાય છે. આ

તીર્થ જ્યાં આવેલ છે તેને કંડ પ્રદેશ કહેવામાં આવે છે. એક વખતે જામ લાખો કુલાણી ચાતુર્માસની સહેલગાહે નીકળેલા હતા ત્યારે ફરતા ફરતા રાખડી નદી પાસે આવ્યા હાલમાં એને રાખડીવાલી નદી કહે છે ત્યાંનું સૌન્દર્ય જોઈ મનમાંગણું આનંદ થયું ત્યાંથી આગળ ખેર અને રામવાડો જોઈને કહેવા લાગ્યા કે ખેર રામવાડો અને રાખડી નદીના સૌન્દર્ય વચ્ચે જે પ્રિય સ્નેહિયો પાસે હોય તો હૃદયના આનંદમાં કંઈપણ ઉણપ રહેવા પામે નહિ.

અને ત્યાં રહેતા જત લોકોની વાંઠોમાં પશુધન પુષ્કળ પ્રમાણમાં દુધ-ધીમાખણ આદી વગેરેનું પાર ન હતો ધી અને દુધમાજ ઉછરેલા લોકોની શરીર સંપત્તી ઘણીજ ઉત્તમ જોઈને જામલાખો કંડ પ્રદેસથી આનંદ પામતાં હતા જામલાખાનું સં. ૬૭૬ ના કારતક સુદ ૨ નું જન્મ થયો હતો. જામલાખાનું જે પ્રમાણ લીધું છે તે કંડ શબ્દની ઓળખાણ માટેજ છે આથી સિદ્ધ થાય છે કે આ તીર્થ ઘણું જુનો છે રામવાડાનું માહાત્મ્ય ત્રણ અધ્યાયનું છે તેની જુની પ્રત સંવત ૧૪૨૫ ની સાલની રામવાડાના મહંત રામરતનદાસજી મોહન દાસજી પાસે હતી તે જુની પ્રત પંડિતોદ્ધાર સંસોધન કરાવીને છપાવવાની હતી પણ તેટલા વખતમાં મહંતરામરતનદાસજી દેવલોક પામ્યાથી જેથી કરી આ પ્રત છપાણી નહી અને તેજ પ્રત હાલમાં મહંત ગયાનદાસજી પાસેથી પંડિત શિવજી દેવજીને મંત્રી અને તે દ્વારા મને મંત્રી તે મારી પાસે પણ ગણું વખત સુધી રહી પણ હાલમાં રામવાડાના મહંત ગયાનદાસજીનું ગણું આગ્રહ હોવાથી તેમજ દેવલોકવાસી મહંત રામરતનદાસજીની અંતીમ ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા સારૂ રામવાડાનું માહાત્મ્ય છપાવીને વીના મૂલ્યે પ્રગટ કરવામાં આવે છે જે આ રામવાડા માહાત્મ્ય પંડિત શિવજી દેવજીએ મને આપ્યું છે તે બદલ તેઓનું આભાર માનું છું તેમજ આ કાર્યમાં જે ગ્રહ-

સ્થોત્રે મને મદદ કરી છે તેઓનું તથા ભગવતી ત્રેસના પ્રીન્ટર
 જોશી વેલજી મુલજીએ મદદ કરી છે તેઓને ધન્યવાદ આપવામાં આવે
 છે. ભગવાન શ્રી રામચંદ્રજી એઓનું કહ્યાણુ કરો. અમારા રામવાડાનાં
 મહંત શ્રી ગયાનદાસજી મદનમોહનદાસજી છે તેઓ પણ સ્વભાવના
 ધણા સારા છે. સાક્ષર અને ભગવત ભગત છે તેમજ પૂર્વજોના કાર્યને
 દીપાવે તેવા છે ત્યાંના તીર્થગોરની પદવી નાની ઊંચીના સારસ્વત
 બ્રાહ્મણો છે તેમાં જોશી ભાણુજી સૂરજી તથા પંડિત શિવજી દેવજી
 વગેરે છે. રામવાડા માહાત્મ્યની હસ્ત લેખીત પ્રત જેવી મંત્રી છે
 તેવીજ છપાવી છે તે કોઈક ઠેકાણે અશુદ્ધિ શ્લોકોમાં છે. પણ તેમાં
 કાંઈપણ વારફેર કર્યા સિવાય છાપવામાં આવી છે, વાંચક ભાઈઓએ
 તે માટે ક્ષમા કરવું. ઇત્યલમ.

ગચ્છતલ્લનંકવાપી ॥ ભવત્યેવપ્રમાદત ॥
 હસંતિદુર્જનાતત્ર ॥ સમાદધતિમાધવઃ ॥

ભવદીય,
 પંડિત કાનજી સૂરજી સારસ્વત,
 કચ્છ બેરવાલા (રામવાડાના તીર્થગોર.)

संयोगकृती रज्जु शिवाय आपयुं डे अपाययुं नहि.

॥ रामस्तुति ॥

कल्याणानांनिधानंकलिमलमथनंपावनंपावनानां ।
पाथेयंयन्मुमुक्षोःसपदिपरपदप्राप्तयेप्रस्थितस्य ॥
विश्रामस्थानमेकंकविवरवचमांजीवनंसज्जनानां ।
वीजंधर्मद्रुमस्यप्रभवतुभवतांभृतयेरामनाम ॥१॥

अथ रामारण्य माहात्म्यम्

“ मंगलाचरणम् ”

यः पूर्णः परमेश्वरोऽखिलगुरुः सर्वात्मसाक्षीपरः
येनैषा रचितास्ति सृष्टि रखिला योऽन्तर्बहिस्तिष्ठति ॥

यत्सत्तावसतोऽखिलं जगदिदं संदृश्यते सत्यवत्
देवोऽसौविदधातु सौख्यमतुलं श्री कौशलेन्द्र प्रभु ॥

टीકા:-જે સદા પૂર્ણ છે અને જે સર્વનાં નિયંતા છે. અને
ખીલ પ્રદાતાનાં ગુરુ છે. ને જે સર્વ દેહધારીઓનાં સાક્ષી ને
પંચથી પર છે. જે પરમાત્માએ આ સૃષ્ટિ રચી છે. ને જે પ્રાણી
પ્રાણનાં અંતર્યામિ છે ને બહાર પણ જે વ્યાપક છે. જેની સત્તાથી
જગત અસત્ય તો પણ સત્યના માફક દેખાય છે. એવા દેવ
માત્મા શ્રી કૌસલેન્દ્ર એટલે અયોધ્યાનાં સ્વામી શ્રી રામચંદ્રજી
નું ઐશ્વર્ય આપો.

॥ શિષ્ય ઉવાચ ॥

માહાત્મ્યં સર્વં તીર્થાનાં શ્રુતં વિસ્તરતો મયા ॥

નિયમાનાં વિધિશ્ચૈવત્વત્તો બુદ્ધિમતાં વરઃ ૧

શિષ્ય ગુરુને પૂછે છે. હે ગુરુ પૂર્વે તમારાથી સર્વ તીર્થોનું
માહત્મ્ય મેં વિસ્તારથી સાંભરેલ છે. તેમ જ્ઞાનોની વીધીપણુ હે બુદ્ધિ-
નમાં શ્રેષ્ઠ આપ પાસેથી સાંભરેલ છે. ૧

અધુના શ્રોતુમિચ્છામિ કૃપાસ્તિ યદિ તેમયિ ॥

રામારણ્યસ્ય માહાત્મ્યં પાવનં કલ્મષાપહમ ॥ ૨ ॥

હવે આપની જો મારા વિશે કૃપા હોય તો પપતે નાશ કરનાર પવિત્ર એવું રામારણ્ય (રામવાડા) નું મહાત્મ્ય સાંભરવાની ઇચ્છા રાખુ છું. ૨

કસ્મિન્દેશે इदं तीर्थं को विधितस्य दर्शने ॥

સ્નાને દાને ચ કિં પૂણ્યં કથયસ્વ દયાનિધે ॥ ૩ ॥

તે તીર્થ કયા દેશમાં છે. અને તેનાં દર્શનનો કેવો વિધિ છે ત્યાં સ્નાનદાન કરવામાં શું પુણ્ય છે હે ધ્યાનિધિ તે કહે. ૩

॥ गुरु उवाच ॥

सिंधु सौवीरयोर्मध्ये सौराष्ट्रादुत्तरां दिशम् ॥

સમુદ્રાવર્તિનોદેશઃ કચ્છેતિ પરિ કીર્તિતઃ ॥ ૪ ॥

ગુરુ શિષ્યને પ્રત્યુત્તર આપે છે. સિંધુ અને સૌવીર (ગુજરાત)નાં મધ્યે અને ગુજરાતથી ઉત્તર ભાગમાં સમુદ્રનાં નજીકમાં કચ્છ એવા નામથી પ્રખ્યાત દેશ છે. ૪

कच्छांते सिंधुत्तीरे शुभतरु गहने पश्चिमे दिग्विभागे

સિદ્ધાનાં સન્નિવાસો બહુ જલ નિવહ સ્રોતસાં સંપ્રવારે ॥

રામારણ્યેતિ તીર્થં પ્રથિત ગુણગણૈઃ સર્વ તીર્થાગ્રગણ્યં

ધ્યાનાત્સંદર્શનાદ્વા સકલ જનગતં પાપરાશિ ધુનોતિ. ॥ ૫ ॥

તે કચ્છ દેશનાં અંતમાં સમુદ્રને કીનારે શ્રેષ્ઠ વૃક્ષોની ગહનતામાં એટલે જ્યાં અનેક પ્રકારનાં ઝાડો શોભી રહેલા છે એવી પશ્ચિમ

દિશામાં જ્યાં સિદ્ધ પુરુષોનો નિવાસ છે. જ્યાં પ્રવાહી ઝરણા રૂપે જલ વયા કરે છે. એવો સર્વ તિર્થોમાં પ્રથમ ગણવા લાયક પ્રખ્યાત એવું રામારણ્ય એટલે રામવાડા નામનું તીર્થ પ્રસંસા લાયક છે. ગુણ ગણો જેનાં ધ્યાનથી અથવા દર્શનથી સર્વ જનગત પાપ-રાશી (પાપનાં ઢગલા) ને કંપાવે છે. ૫

માહાત્મ્યં તસ્ય વક્ષ્યામિ શૃણુસ્વૈકાગ્રચેતસા ॥

યસ્ય શ્રવણ માત્રેણ નરઃ પાપાદ્વિમુચ્યતે ॥ ૬ ॥

તે રામવાડાનું મહાત્મ્ય હું તને કહું છું તું એકાગ્ર ચેતથી સાંભળ જેનાં શ્રવણ માત્રથી મનુષ્ય પાપથી મુકાય છે. ૬

દૂરાત્ દૃષ્ટ્વા હરેઃ સ્થાનં પવિત્રં પાપનાશનમ્ ॥

પ્રણામં કુરુતે પ્રેમ્ણા મુચ્યતે સર્વ પાતકૈઃ ॥ ૭ ॥

ત્યાં પવિત્ર અને પાપને નાશ કરનાર એવું હરીનું મંદીર દુરથી જોઈને યાત્રાર્થી પ્રેમવડે પ્રણામ કરે છે તે સર્વ પાપથી મુકાય છે. ૭

યાતાન્તિતુ પરિતજ્ય માઘ્યં પાદચરૈર્નરૈઃ ॥

મત્તયાચ વિલુટેત્તત્ર કુર્યાદ્વેષં ચ કાર્પટમ્ ॥ ૮ ॥

તીર્થોમાં આવતાંજ વાહનનો ત્યાગ કરી મનુષ્યોએ પગે ચાલવું ભક્તિ પૂર્વક પૃથ્વી પર ડોટવું અને સાદો વેષ પેરવો. ૮

મુંડનં ચાપવાસં ચ સર્વ તિર્થેષ્વયં વિધિઃ ॥

વર્જયિત્વા કુરુક્ષેત્રં વિશાલં વિરજં ગયામ્ ॥ ૯ ॥

દરેક તિર્થોમાં મુંડણ અપવાસ કરવું એવો વિધિ છે. તે કુરુક્ષેત્ર વિશાલ વિરજ અને ગયાઓમાં કરવું એવો નિયમ નથી. ૯

આશ્રમો રમણીયો હિ સર્વતો વિપુલદ્રુમૈઃ ॥

સ્વર્જુરીપ્લક્ષ ન્યગ્રોઘૈ નદીતીરૈઃ સૈહસ્તથા ॥ ૧૦ ॥

આ આશ્રમ જે રામારણ્યનો છે. તે અતિ રમણીક છે. નદીનાં કીનારે નાના પ્રકારનાં દ્રુમો એટલે ઝાડો, ખજુર, પીપર, વડ, અને ૧૧

ઉદુંબરાદિભિર્વૃક્ષૈ રન્યૈર્નાનાવિધૈરપિ ॥

તપોવન સમંદિવ્યં પ્રાચીનં ભુવિ વિશ્રુતમ્ ॥ ૧૧ ॥

દુમરા વિગેરે તથા બીજા નાનાં પ્રકારનાં વૃક્ષો એ કરી શોભીત પ્રાચીન-પૃથ્વીમાં વિખ્યાત તપોવનની માફક છે. ૧૧

કોકિલાનાં સ્વરોયત્ર શુકાનાં શ્રૂયતે તથા ॥

મયૂરાણાં ભવેન્નાદઃ સર્વેષાં હર્ષ કારકમ્ ॥ ૧૨ ॥

જ્યાં બધાને આનંદ આપે એવો કોયલ તથા પોપટોનો સ્વર સંભળાય છે. અને મયૂર પક્ષીઓં જ્યાં ટહુકા કર્યા કરે છે. ૧૨

નમન્તિ તરવોયત્ર બહુભિશ્ચ ફલોદ્રમૈઃ ॥

કુર્વન્તિ નમનં રામં દશ્યન્તે પાન્નલિર્યુતઃ ॥ ૧૩ ॥

અનેક પ્રકારનાં ઝાડો જ્યાં ઘણા ફલોનાં ઉત્પન્ન થવા વડે નમેલા છે તે શ્રી રામચંદ્રજીને બે હાથ જોડી નકસ્કાર કરતા હોય જેમ તેમ દેખાય છે. ૧૩

યત્ર સન્નિહિતો નિત્યં પરમાત્મા રઘુત્તમઃ ॥

સીતયા સહિતો રામો લક્ષ્મણેન સમન્વિતઃ ॥ ૧૪ ॥

તે આશ્રમમાં પરમાત્મા એવા રામચંદ્રજી સીતાજી તથા લક્ષ્મણ સહીત હમેસ રહેલા છે. ૧૪

રામશ્ચૈવ પરંબ્રહ્મ સચ્ચિદાનંદ વિગ્રહઃ ॥
 इति संचितयन्मर्त्यो मुच्यते कर्मबंधनैः ॥ १५ ॥

રામચંદ્રજી પરંબ્રહ્મ તથા સચ્ચિદાનંદ રૂપ છે. એવી રીતે ચિંતવન કરતો મનુષ્ય કર્મ બંધનથી મુકાઈ જાય છે. ૧૫

त्रिरात्रं पंचरात्रं वा निवसन् राम चेतनः ॥
 प्राप्नोति परमं स्थानं रामचंद्र प्रसादतः ॥ १६ ॥

ત્રણ રાત્રી અથવા પાંચ રાત્રી પરીચંત જે નિવાસ કરે છે અને પોતાનું મન શ્રી રામમાં રાખે છે તે શ્રી રામચંદ્રની કૃપાથી પરમ સ્થાનને પામે છે.

रामेति राघवेद्रेति शब्दश्च श्रुयते खलु ॥
 आश्चर्यं जनको यत्र घंटा नाद स्तथैवच ॥ १७ ॥

તે આશ્ચર્યમાં રામ રાઘવ એવાં શબ્દો સંભરાયા કરે છે તેમજ આશ્ચર્યજનક ઘંટાના નાદ જ્યાં સંભળાયા કરે છે. ૧૭

सिद्धानां पठनां चापि स्तोत्रस्य मधुरा ध्वनि ॥
 दूराद्विश्रुयते दिव्याः श्रोतॄणां सुखवर्धना ॥ १८ ॥

તેમજ સિદ્ધ પુરૂષો સ્તોત્રને પાઠ કરતા તેની મધુર ધ્વની (અવાજ) કાનને સુખ આપનાર દુરથી સંભળાય છે. ૧૮

सिद्धानांच निवासोऽत्र गुहायामितिः श्रुतम् ॥
 त्रयोसिद्धास्तपोनिष्ठा सन्ति तस्मिन्गुहाश्रमे ॥ १९ ॥

તેમ આશ્રમમાં આવેલી ગુફામાં સિદ્ધ પુરુષોનો નિવાસ છે એવું અમે સાંભળ્યું છે. તપ નિષ્ઠાવાડા ત્રણ સિદ્ધપુરુષો તે ગુફામાં છે. ૧૯

યાત્રાર્થિના તુ પ્રથમં ગંતવ્યં રામસન્નિધૌ ॥

પ્રણામા દંડવત્કાર્યા શ્રદ્ધાભક્તિઃ પુરઃ સરઃ ॥ ૨૦ ॥

યાત્રા કરનારાએ પ્રથમ જ્યાં ભગવાન બીરાજે છે તેની સન્નિધમાં આવી શ્રદ્ધા અને ભક્તિપૂર્વક દંડવત પ્રણામો કરવા. ૨૦

પ્રાચીના પ્રતિમા દિવ્યાઃ શાંભંતે હરિ મંદિરે ॥

નામાનિ તેષાં ત્રક્ષેઽહં મૂર્તિનાં શૃણુતેઽનघઃ ॥ ૨૧ ॥

તે મંદિરમાં પ્રાચીન પ્રતિમાઓ શાંભે છે તે મૂર્તિઓનાં નામ હું પાપ રહિત હું તને કહું છું તે સાંભળ. ૨૧

શ્રીગમો લક્ષ્મણશ્ચૈવ સીતા જનકનંદિની ॥

પ્રાર્થેતુ દક્ષિણે ભાતિ ભગવાન્ દ્વારકા પતિઃ ॥ ૨૨ ॥

શ્રીરામ લક્ષ્મણ તથા જનકનાં પુત્રી શ્રી જનકીજી બીરાજે છે. અને તે મૂર્તિનાં દક્ષિણ બાજુ શ્રી દ્વારકાનાથજી બીરાજે છે. ૨૨

રુક્મિણી સત્યભામાચ તથા જાવવતી સતી ॥

વામભાગે સ્થિતાનિત્યં શ્રીહરેઃ પ્રીયકારણાત્ ॥ ૨૩ ॥

અને રુક્મિણી સત્યભામા તેમજ જાવવતીજી શ્રી હરીનાં પ્રિય માટે હમેશ વામ ભાગે બીરાજે છે. ૨૩

ગરુત્માન્ સંમુખે यस્ય વામં તિષ્ઠતિ મારુતિ ॥

ગણાધિપો દક્ષિણે તુ તસ્મિન્ ભગવદાલયે ॥ ૨૪ ॥

અને તે મંદિરમાં ગંડુળ ભગવાનનાં સન્નિધિ બીરાજે છે. અને શ્રી હનુમાનજી વામ ભાગે બીરાજે છે. તેમજ દક્ષિણ બાજુ ગણેશજી બીરાજે છે ૨૪

તેષાંવૈ દર્શનં કૃત્વા દંડવત્ પ્રણિપત્યચ ॥

પ્રાઙ્ગલિઃ પ્રયતો ભુત્વા શ્લોકમેનં પઠેત્સુધિઃ ॥ ૨૫ ॥

તે મર્તિઓનાં દર્શન કરીને દંડવત્ પ્રણામ કરી હાથ જોડી સાવધાન થઈ આ શ્લોક બોલવો. ૨૫

શ્રીરામ કરુણાસિંધો ભક્તવત્સલ ईश्वरः ॥

ગોપાત્વં સર્વલોકસ્ય પ્રસીદ રઘુનંદન ॥ ૨૬ ॥

હો ભક્ત વત્સલ શ્રી રામચંદ્રજી હો કંઈનાં સિંધુ હો ઇશ્વર હો સર્વ લોકનાં રક્ષક હો રઘુનંદન મારા પર પ્રશ્ન થાઓ. ૨૬

કીર્તનં રામનામ્નશ્ચ તત્રકાર્યં મહાત્મભિઃ ॥

શ્રીરામસ્ય ચ સાનિધ્યે પઠેન્નામ સહસ્રકમ્ ॥ ૨૭ ॥

એવી રીતે પ્રાર્થના કરી શ્રી રામ સહસ્ર નામ અથવા વિષ્ણુ સહસ્ર નામનું પાઠ કરવો તેમજ મહાત્માઓએ શ્રી રામનામનું કીર્તન કરવું. ૨૭

શ્રીમદ્રામાયણસ્યાત્ર વાલ્મીકિ રચિતસ્ય ચ ॥

નવાહં વાચનં કાર્યં તેન તુસ્યતિ રાઘવ ॥ ૨૮ ॥

અને વાલ્મીકિ રૂપીએ રચેલ શ્રી રામાયણ જે વાલ્મીકી તેનો નવાહુ એટલે નવ દિવસ સુધી પાઠ કરવાથી શ્રી રામ પ્રસન્ન થાય છે. ૨૮

અકામઃ સર્વ કામોવા મોક્ષકામ ઉદારધીઃ ॥

રામાયણં પઠેદ્યસ્તુ વાંછિતં લભતે સ્વલુ ॥ ૨૯ ॥

નિષ્કામ વૃત્તિ અથવા સ્વકામ વૃત્તિથી ઉદાર બુદ્ધિવાળો જે મનુષ્ય રામાયણનું પઠન કરે છે તે ઇચ્છીત ફલને પામે છે. ૨૯

રામાયણ સમં દિવ્યં ત્રૈલોક્યે નૈવવિદ્યતેઃ ॥

તસ્માદવસ્યં શ્રોતવ્યં પઠિતવ્યં મુમુક્ષુભિઃ ॥ ૩૦ ॥

રામાયણ જેવું દીવ્ય આ ત્રણ લોકમાં નથી માટે મોક્ષની ઇચ્છા વારાંખે અવશ્ય તેનું પઠન તથા શ્રાવણ કરવું જોઈએ. ૩૦

સ્તવરાજં પઠેદ્યસ્તુ રામરક્ષાં તથૈવચ ॥

તેન પુણ્ય પ્રભાવેણ યાતિવિષ્ણોઃ પરંપદમ્ ॥ ૩૧ ॥

રામસ્તવરાજ તેમ રામ રક્ષાને પાઠ જે પ્રતિદીન કરે છે તે પુણ્યનાં પ્રભાવે કરી ભગવત ધામને પામે છે ૩૧

મંદિરાદ્વહિ નિઃસૃત્ય ગન્છેન્નિવ દિશં પ્રતિઃ ॥

તિષ્ઠતિ ભગવન્યત્ર શંકરઃ પાર્વતિપતિઃ ॥ ૩૨ ॥

ત્યારપછી મંદીરથી બહાર નીકળી જ્યાં પાર્વતિનાં પતિ ભગવાન એવા શંકર બિરાજે છે, એવી ઇશાન ખુણામાં જવું. ૩૨

નામ્નાયો નાગનાથો વૈ મક્તાના મીપ્સિત પ્રદઃ ॥

સહાયો જાયતે શીઘ્રં વિપત્સુ યોમજેન્નરઃ ॥ ૩૩ ॥

જે મહાદેવ નાગનાથજી એવા નામ વડે ઓળખાય છે તેમજ ભકતોને ઇચ્છીત ફલ આપનારા છે અને જે માણસ સંકટ સમે ભજન કરે તે જલ્દી સહાય થાય છે. ૩૩

શિવસ્ય સમીપે યત્ર રાજતે તુલસીવનમ્ ॥

અન્યૈર્નાના વિધૈઃ પુષ્પૈ વૃહ્દીકાભિ સુશોભિતમ્ ॥ ૩૪ ॥

શંકરનાં મંદીર પાસે નાના પ્રકારનાં પુષ્પ તથા વેલીઓ વડે
શુશોભિત એવો તુલસીવન શોભી રહેલ છે ૩૪

મંદિરો રમણીયોઽસ્તિ ધ્વજામુચ્ચૈઃ સમન્વિતઃ ॥

નામાનિ મૂર્તિનાં તેષાં વદામિ શૃણુ તેઽનન્નઃ ॥ ૩૫ ॥

ઉચ્ચી ધ્વજાથી જોળાયેલ આ મંદીર રમણીય છે, તે મંદીરમાની
મૂર્તિઓનાં નામ હે નિષ્પાપી તને કહું છું તું સાંભળ. ૩૫

ઉત્સંગે તિષ્ઠતિ યસ્ય હિમસુતાચ પાર્વતિઃ ॥

જટાયાં શોભતે નિત્યં ગંગા પાપવિનાશિનીમ્ ॥ ૩૬ ॥

જે મહાદેવનાં ખોડામાં હિમાલયની પુત્રી પાર્વતિ રહેલી છે.
અને જટામાં પાપને નાશ કરનાર એવી ગંગાજી શોભે છે. ૩૬

ગંગા ગંગેતિયો બ્રૂયાત્ યોજનાનાં શતૈરપિ ॥

મુચ્યતે સર્વ પાપેભ્યો વિષ્ણુ લોકેસ ગચ્છતિ ॥ ૩૭ ॥

જે માણસ અંત કાલે ફક્ત ગંગા ગંગા એવા શબ્દનો ઉચ્ચાર
કરે તો બધા પાપથી મુકાય છે અને વિષ્ણુનાં ધામ એટલે વૈકુંઠમાં
જાય છે ૩૭

દક્ષિણે ગણનાથોવૈ વામે તિષ્ઠતિ મારુતિઃ ॥

સન્મુખે તિષ્ઠતિ નંદી નિત્યં તસ્મિન્ શિવાલયે ॥ ૩૮ ॥

જે શિવ મંદીરમાં દક્ષિણ બાજુએ હનુમાનજી રહેલા છે અને
સન્મુખ નંદીશ્વરજી બીરાજે છે. ૩૮

શેષઃ પંચમુખો નિત્યં શોભતે ચ શિવાલયે ॥

ફળયા કુરુતે છાયાં છત્ર મિવ શિવોપરિ ॥ ૩૯ ॥

જે શિવમંદીરમાં હંમેશ પાંચ મુખવાડા શેષ નાગજી કૃષ્ણાવડે
મહાદેવ ઉપર છત્રની પેઠે છાયા કરે છે. ૩૯

નમસ્કૃત્વા મહાદેવં વિશ્વં વ્યાપિન મીશ્વરમ્ ॥

તતઃતુ પ્રાઞ્જલિ ભૂત્વા શ્લોકમેનં વદેત્સુધિઃ ॥ ૪૦ ॥

ત્યારપછી જગતમાં વ્યાપ્ત થયેલ એવા મહાદેવને નમન કરી
તેમજ જે હાથ જોડી આ પ્રમાણે શ્લોક બોલવો. ૪૦

કરચરણ કૃતંવા કાગજં કર્મજં વા

શ્રવણ નયનજંવા માનસં વાઽપરાધમ્ ॥

વિહિત મવિહિતં વા સર્વમેતત્ક્ષમસ્વ

જય જય કરુણાબ્ધે શ્રીમહાદેવ શંભો ॥ ૪૧ ॥

હે મહાદેવ હાથ અને ચરણથી કરેલ તેમજ કાયા અને કર્મથી
ઉત્પન્ન થયેલ કાન તથા આંખ તેમજ મન વિગેરેથી કરેલ જે કાંઈ
અપરાધ તે હે જ્યને કરનાર કરુણાનાં સમુદ્ર મહાદેવ તે બધાની
ક્ષમા કરો. ૪૧

તતો રામસરસ્તીર્થ ગચ્છેત્ત બંધુજનૈર્વૃતઃ ॥

બૃહદારણ્યકં પશ્ચાત્ત ક્ષેત્રં દિવ્યં સનાતનમ્ ॥ ૪૨ ॥

હવે રામારણ્યની પ્રદક્ષિણા પાંચ તીર્થો કહે છે. યાત્રાર્થીએ
ત્યાંથી રામસર (રામ તરાઈ) નામનું તીર્થ ત્યાં પોતાનાં બંધુજન
સહીત જવું પછી ત્યાંથી બૃહદારણ્યિક નામનું દીવ્ય સનાતન ક્ષેત્ર
છે ત્યાં જવું. ૪૨

રામસ્ય પશ્ચિમે ભાગે ગચ્છેત્પર્વતમૂર્ધનિ ॥

દ્રશ્યેતે યત્ર રામસ્ય ચરણૌ ચાતિ નિર્મલૌ ॥ ૪૩ ॥

રામચંદ્રજીનાં પાછળ પર્વતની ટોચ ઉપર જવું. (જે પર્વત ઉપર ટેકરી રહેલી છે) જ્યાં રામચંદ્રના નિર્મલ ચરણો દેખાય છે. ૪૩

સીતાયા શ્રવણૌયત્ર દૃશ્યેતે મંદિરં પ્રતિ ॥

તેષાંતુ દર્શનં નિત્યં કોટિ પાપવિમાશનમ્ ॥ ૪૪ ॥

અને જ્યાં સીતાજીનાં ચરણો ટેકરીમાં દેખાય છે તે રામ અને સીતાના ચરણોનું દર્શન કરેડ પાપનું નાશ કરનાર છે. ૪૪

ભજતે ચરણૌ નિત્યં સેવતે ચ દિને દિને ॥

સ ચ સિદ્ધિમવાપ્નોતિ ચાંતેયાતિ પરં પદમ્ ॥ ૪૫ ॥

જે પ્રતિદીન ભગવાનનાં ચરણોનો ભજન અથવા સેવન કરે તે ઉત્તમ સિદ્ધિને પામે છે અને પરંપદ પ્રત્યે જાય છે. ૪૫

તસ્માદવસ્યં ગન્તવ્યં વંધુજનૈઃ સમાવૃતઃ ॥

તત્રતુ પ્રાંજલિર્ભૂત્વા મંત્રમિદં સમાચરેત્ ॥ ૪૬ ॥

તે કારણથી કુટુંબીઓ સાથે રામજરૂખા પ્રત્યે જરૂર જવું ત્યાં જે હાથ જોડી આ શ્લોક બોલવો. ૪૬

શ્રી રામચંદ્ર શ્રવણૌ મનસા સ્મરામિ

શ્રી રામચંદ્ર શ્રવણૌ વચસા ગ્રણામિ ॥

શ્રી રામચંદ્ર શ્રવણૌ શિરસા વવન્ધે

શ્રી રામચંદ્ર શ્રવણૌ શરણં પ્રપદ્ધે ॥ ૪૭ ॥

શ્રી રામચંદ્રજીનાં ચરણોને મન વડે સભારું છું. શ્રી રામચંદ્રનાં ચરણોને વાણી વડે ગ્રહણ કરું છું. શ્રી રામચંદ્રજીનાં ચરણોને

મસ્તક વડે વંદના કરું છું. શ્રી રામચંદ્રનાં ચરણોને હું શરણે છું.
એ પ્રમાણે રામજડ્યા પ્રત્યે બોલવું. ૪૭

રામકુંડં તતો મચ્છેત્પવિત્રં પાપનાસમ્ ॥

નમોઽસ્તિત્યાદિકૈર્મત્રૈઃ પઠિત્વાસ્નાનમાચરેતઃ ॥ ૪૮ ॥

પછે રામકુંડ પ્રત્યે જવું તે કુંડ પવિત્રને પાપને નાશ કરનાર
છે ત્યાં નમોસ્તુ ઇત્યાદીક મત્રો ભણી સ્નાન કરવું. ૪૮

ૐ નમોઽસ્તુ દેવદેવાય શિતિ કંઠાય દંડિને ॥

રુદ્રાય ચાપહસ્તાય ચક્રિણે વેધસે નમઃ ॥ ૪૯ ॥

દેવનાં દેવ સીતી કંઠ દંડધારી રૂદ્ર ધનુષ્યને ધારણ કર્યું છે.
સાથમાં જણે અને ચક્રધારી એવા સમરથ પ્રભુને નમસ્કાર કરું છું. ૪૯

સરસ્વતીચ સાવિત્રી વેદમાતા ગરીયસી ॥

સન્નિધાત્રી ભવત્વત્ર તીર્થે પાપપ્રણાશિની ॥ ૫૦ ॥

સરસ્વતી સાવિત્રી વેદમાતા પાપને નાશ કરનારી તેઓ આ
તીર્થમાં સન્નિધિ થાઓ. એટલે આ તીર્થમાં પ્રવેશ કરો. ૫૦

સીતા કુંડાદિનિઃ સૃત્ય હ્રદે ગચ્છતિ તજ્જલન્ ॥

હ્રદોઽયં પાદપૈર્વ્યાપ્તં નદ્યાં મધ્યે પ્રતિષ્ઠિતમ્ ॥ ૫૧ ॥

સીતા કુંડમાંથી નીકળીને જલ રામકુંડમાં જાય છે. તે રામકુંડ
નામનો તીર્થ નદીનાં મધ્યમાં પ્રતિષ્ઠિત છે. ૫૧

તસ્મિન્પ્રવાહે સ્નાતવ્યં કુર્યાન્ન પિતૃતર્પણમ્ ॥

તિર્થે શૌચં ન કુર્વિત કુર્યાદુઘૃત્ય વારિણા ॥ ૫૨ ॥

તે તીર્થમાં સ્નાન કરવું ને પિતૃ તર્પણ કરવું ને તીર્થમાં શૌચ ન કરવું. વાસણમાં પાણી લઈ બહાર શૌચ કરવું. ૫૨

येषां मृतानां चास्थिनी पातयन्ति हितज्जले ॥

તે પ્રેતભાવં સંત્યજ્ય પ્રાપ્નુવંતિ શુભાંગતિ ॥ ૫૩ ॥

મરી ગયેલા મનુષ્યોનાં અસ્થી તે જલમાં એટલે રામકુંડમાં નાખે છે તો તેનાં પ્રભાવથી તેઓ પ્રેતભાવથી મુક્ત થઈ શુભ ગતિને પામે છે. ૫૩

पितृपिंडान् ततो दद्यात् श्राद्धं कृत्वाविधानतः ॥

જપ હોમાદિકં કર્મ વિધેયં કાય શુદ્ધયે ॥ ૫૪ ॥

ત્યાં પીત્ર માટે પીંડદાન શ્રાદ્ધાદિક વીધીથી જપ હોમાદિક કર્મ દેહ શુદ્ધિ માટે કરવા. ૫૪

सीता कुंडे ततो गत्वा स्नात्वा संध्यां समाचरेत् ॥

અકૃત્વા વૈદિકં નિત્યં પ્રત્યવાયી ભવેન્નરઃ ॥ ૫૫ ॥

ત્યાંથી સીતા કુંડમાં આવી સ્નાન કરીને સંધ્યા વંદન કરવું. જે સંધ્યોપાસનાદિક નિત્ય કર્મ નથી કરતો તે પ્રત્યવાયી કહેતા પાપ યુક્ત થાય છે. ૫૫

तस्मादवस्यं कर्तव्यं संध्योपासनं मुत्तमम् ॥

તદભાવેડન્યકર્માદાવધિકારી ભવેન્નહિ ॥ ૫૬ ॥

તે કારણથી અવશ્ય સંધ્યોપાસન કરવું તે સીવાય બીજું કર્મ કરવાનું અધિકારી થતો નથી માટે પ્રથમ સંધ્યોપાસન કરવું. ૫૬

સંધ્યો વિહાયતત્કુંડે પૂજયેદ્રામવહ્નિમામ્ ॥

વિધિવતાં જગદ્ધાત્રીં સ્તુતિ પાઠં પઠેત્તતઃ ॥ ૫૭ ॥

સંધ્યા કરી પછી તે સીતા કુંડમાં શ્રી જગત જનની રામવલ્લભા શ્રી સીતાજીનું પુજન કરી પછી આ પ્રમાણે સ્તુતી કરવી.

હે સીતે જનકાત્મજેઽવનિસુતે શ્રી રામચંદ્રપ્રિયે
હેસ્થિત્યાદિ વિધાનકૃદ્ભગવતિ બ્રહ્માદિભિર્વદિતે ॥

હે વાતાત્મજ વાંછિતાર્થ ફલદે કારુણ્ય પૂર્ણાશયે
માતઃ પાલય સર્વદા શરણદે દીનં જનં તાવકમ્ ॥ ૫૮ ॥

હિ સીતાજી જનકનાં પુત્રી અવની (પૃથ્વી) થી ઉત્પન્ન થયેલા શ્રી રામચંદ્રજીનાં પ્રીયા આ જગતની સ્થિતી લય અને પાલન તેનાં વિધાન કરવાવાળા ભગવતી આપની બ્રહ્માદીકે પણ વંદના કરે છે, અને હનુમાનજીને ઇચ્છીત વર આપવાવાળા કૃષ્ણા પૂર્ણ એવા હિમાલ શરણાગત આવેલો હું તમારો દીનજન તેની રક્ષા કરો. ૫૮

સ્વર્જુરીકાદિ ભિર્વૃક્ષૈરન્યૈર્નાના વિધૈરપિ ॥

ભરત કુંડે સ્તાનંહિ કુર્યાચ્ચ પ્રેમ ભાવતઃ ॥ ૫૯ ॥

ત્યારપછી ખજુર આદિ વૃક્ષ તથા બીજા નાના પ્રકારનાં ઝાડો વડે જોડાયેલા એવા ભરતકુંડમાં પ્રેમ ભાવથી સ્નાન કરવું. ૫૯

કુંડે સ્નાત્વા લક્ષ્મણેચ ચતુષ્કારે સુશોભિતે ॥

સૂર્ય કુંડં તતો નત્વા વારિ સ્પૃષ્ટવા ચ નેત્રયોઃ ॥ ૬૦ ॥

ત્યાંથી શુશોભીત તેમજ ગોળાકાર બનેલા એવા લક્ષ્મણ કુંડમાં સ્નાન કરવું. તેમજ સૂર્યકુંડને નમન કરી આંખોને પાણીનો સ્પર્શ કરવો. ૬૦

સર્વેષુ ચ કુંડેપુહિ કુર્યાત્સ્નાનં દિને દિને ॥

પંચસ્નાનમ શક્તશ્ચેત્કુર્યાત્ શ્રદ્ધા સમન્વિતઃ ॥ ૬૧ ॥

અથા કુંડોને વિષે દિવસે દિવસે સ્નાન કરવું. જે અશક્ત એટલે શક્તિ વગરનાંએ શ્રદ્ધાયુક્ત પંચસ્નાન કરવું અને રામ જરીમાંથી પાણી લઈ આંખોને અદાડવું. ૬૧

તતો સિદ્ધ ગુહાં ગચ્છેત્ સેવિતાં સિદ્ધ યોગિભિઃ ॥

તસ્યાગ્રે વર્તેતેનદ્યાં નામ્ના ધ્યાન હૃદં મહત્ ॥ ૬૨ ॥

ત્યારપછી સીધ્ધ ગુફા પ્રત્યે જવું. તે ચીરંજીવી સીધ્ધ મહાત્મા-ઓનું આશ્રમ છે. ત્યાં ગુફાની આગળ ધ્યાન નામનું મોટા જલાશય (પાણીનું જરણ) છે ૬૨

તત્રસ્થિત્વા ક્ષણં ભૂમૌ રામરામ ઇતિ સ્મરેત્ ॥

મૂર્ધા પ્રણામં કુર્વિત સિદ્ધાનુદિશ્ય ભક્તિઃ ॥ ૬૩ ॥

ત્યાં ક્ષણુવાર જોસી શ્રીરામ શ્રીરામ એવું સ્મરણ કરવું અને ભક્તિપૂર્વક હાથ જોડી મસ્તક નમાવી સીધ્ધ પુરૂષોને ઉદ્દેશી પ્રણામ કરવું. ૬૩

તતો સિદ્ધ ગિરંગચ્છેત્કૃત્વા ચૈવઃ પ્રદક્ષિણમ્ ॥

ત્રીણિતુ તરવો યત્ર નામ્ના સિદ્ધેશ્વરા ઇતિ ॥ ૬૪ ॥

પછી જ્યાં સિદ્ધેશ્વરનાં ત્રણ (મોટા) ઝાડો રહેલ છે એવા સિદ્ધ પર્વત પ્રત્યે જવું અને તેની પ્રદક્ષિણા કરવી. ૬૪

પ્રણામા ભક્તિઃ કુર્યાત્ ગિરં સિદ્ધેશ્વરાન્ પ્રતિઃ ॥

પુનરાગમનં કાર્યં શ્રીહરે મંદિરં પ્રતિ ॥ ૬૫ ॥

ત્યારપછી સિદ્ધ પર્વત અને સિદ્ધેશ્વરનાં ઝાડો પ્રત્યે પ્રણામો ભક્તિપૂર્વક કરવા અને પાછા ફરી પ્રભુનાં મંદિરમાં આવવું. ૬૫

બ્રાહ્મણાન્ મોજયેત્શક્ત્યા તતો દદ્યાચ્ચ દક્ષિણામ્ ॥

શ્રીરામચંદ્ર પ્રીત્યર્થે ગાંચ દદ્યાત્પયસ્વિની ॥ ૬૬ ॥

યથાશક્તિ પ્રાદ્ધણ મોજનાદિક કરવું ને દક્ષિણા આપવી અને શ્રી રામચંદ્રનાં પ્રીત્યર્થે દુધવાળી ગાય આપવી. ૬૬

एवं विधेन विधिना रामारण्य प्रदक्षिणम् ॥

કુરુતે શ્રદ્ધયા યસ્તુ સશુભંલભતે ફલમ્ ॥ ૬૭ ॥

એ વિધિ પ્રમાણે જે રામારણ્યની પ્રદક્ષિણા શ્રદ્ધાપૂર્વક કરે છે તે શુભ ફલને પામે છે. ૬૭

गच्छन्ति यात्राय नराश्वयेतु

नारायणं श्रेष्ठ सरोवरस्य ॥

वृथातु यात्रा श्रममेव चोक्तं

नायांति त्वत्र पुनरागमं चेत् ॥ ૬૮ ॥

જે માણસો શ્રેષ્ઠ નારાયણ સરોવરની યાત્રા માટે જાય છે તેઓ યાત્રા કરી પાછા આ રામવાડામાં આવે નહિ તો તેની યાત્રા નિષ્ફળ થાય અને કેવળ શ્રમ કર્યું એમ જાણવું માટે નારાયણસરની યાત્રા કરી પાછા અહીં રામવાડામાં જરૂર આવવું જોઈએ. ૬૮

रामारण्य दर्शनस्य विधिमुक्तं त्वयाऽनघः ॥

किमन्यत्कथयामित्वां ब्रुहि शिष्य सविस्तरम् ॥ ૬૯ ॥

હું નિષ્પાંપી એવી રીતે રામવાડાના દર્શનની વિધિ તારા અર્થે કહી સંભળાવી હવે બીજું તમને હું શું કહું તે વિસ્તારથી કહી સંભળાવ. ૬૯
इति श्री ईतिहास समुचये श्री रामारण्य महात्म्ये गुरुशिष्य संवादे
प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

ઇતિ શ્રી ઇતિહાસ સમુચયમા રામવાડા માહાત્મ વિસે ગુરુ અને શિષ્ય સંવાદ નામનું પહેલો અધ્યાયઃ ॥ ૧ ॥

॥ इति प्रथमोऽध्यायः संपूर्णम् ॥ १ ॥

॥ शिव स्तुति ॥

शान्तं पद्मासनस्थं शशिधरमुकुटपञ्चवक्त्रं त्रिनेत्रं ।

शूलं वज्रं च खड्गं परशुमपि वरदक्षिणाङ्गं च हन्तम् ॥

नागपाशं च घण्टां डमरुकसहितं चाङ्कुशं वामभागे ।

नानालंकारयुक्तं स्फटिकमणिनिभं पार्वतीशं नमामि ॥२॥

॥ अथद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

॥ शिष्य उवाच ॥

केषां पूर्व निवासोऽभूदस्मिन्स्थाने महात्मनाम् ॥

भगवन्ब्रुहि निखिल मितीहासं पुरातनम् ॥ १ ॥

शिष्य ગુરુને પુછે છે કે આ રામારણ્યમાં પૂર્વે કેનો નિવાસ હતો તેવો જુનો ઇતિહાસ સર્વ કહે. ૧

॥ गुरु रुवाच ॥

या सूतेन पुरा प्रोक्ता सौनकाय महर्षये ॥

तां कथां कथयिष्यामि सांवधान तया शृणु ॥ २ ॥

એવી રીતે શિષ્ય પુછ્યુ ત્યારે ગુરુ કહે છે હે શિષ્ય જે કથા સુત પુરાણીએ શૌનકાદી રૂષિઓને કહી સંભરાવી તે કથા તને કહું શું માટે સાવધાન થઈ સાંભળ. ૨

एकदानैमिशारण्ये ऋषयः शौनकादयः ॥

पप्रच्छु रादरात्सूतं कथां पौराणिकीमिमाम् ॥ ३ ॥

એક દિવસે નૈમિશારણ્ય ક્ષેત્રમાં શૌનકાદ્ય રૂષિઓ આદરપૂર્વક સુતપુરાણી પ્રતિ આ કથા પુછતા હતા. ૩

॥ ऋषय ऊचुः ॥

हैहये निहते सूत रामेणानंत मूर्तिना ॥

कथं निः क्षत्रिया भूमि कृतातेनच विष्णुना ॥ ४ ॥

રૂષિઓ પુછે છે કે હે સુત અનંત મૂર્તિ એવા વિષ્ણુરૂપ પરસુ રામજી તેણે નિઃક્ષત્રી (ક્ષત્રિ વગરની) પૃથ્વી શા માટે કરી. ૪

॥ સૂત ઉવાચ ॥

નમસ્કૃત્વા મુનિન્ વક્ષ્યે નારાયણ કથાં પરામ્ ॥

યાં શ્રુત્વા મુચ્યતે જંતુ જન્મસંસાર સંભવાત્ ॥ ૫ ॥

સુતપુરાણી કહે છે કે મુનિઓને નમસ્કાર કરી નારાયણની કથા કહું છું જે સાંભળતા મનુષ્ય જન્મ સંસારના સંભવથી મુકાઈ જાય છે. ૫

હૈહયે નિહતે રામ ક્ષત્રાંતાય મનોદધે ॥

હૈહયાન્ન ક્ષાત્ર પુત્રૈ મૃતપિતૃ હનનં કૃતમ્ ॥ ૬ ॥

પરસુરામજીએ સહસ્ત્રાબ્દોને માર્યા પછી ક્ષત્રિઓનો નાશ કરવા મનોવૃત્તિની ધારણા કરી કારણ કે તેનાં પુત્રોએ મારા પિતાનું નાશ કર્યું છે માટે હું તેઓને મારીશ એન પરસુરામજીએ નિશ્ચય કર્યું ૬

एतस्मिन्नंतरे काले क्षत्रियाणां क्षये तदा ॥

सूर्य वंशोद्भवो राजा सौरवृत परायणः ॥ ७ ॥

પરસુરામજી નિઃક્ષત્રિ પૃથ્વી કરવા પ્રવૃત્ત થયા તે વખતે સૂર્ય વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલ શુરવીર એવો. ૭

रामस्य च भयात्पूर्वे रत्नसेनो महिषतिः ॥

स्थितोऽसौ गुप्तरूपेण भार्यापंचक संयुतः ॥ ८ ॥

રત્નસેને નામનો રાજા પોતાની પાંચ રાણી સહીત પરસુરામજીનાં ભયથી છુપીને રહ્યા. ૮.

राम बाण भयो द्विग्नो नगरस्थानतो ग्रहात् ॥

निश्चक्राम तदा कष्टात् सिंधुसोवीरकाधिपः ॥ ९ ॥

તે રાજા પરસુરામજીનાં બાણથી ભય પામેલો ઉદાસ રીત થઈ કષ્ટપૂર્વક પોતાનાં રાજસ્થાનથી નીકળતો હતો. ૯

યદા કદાચિત્ જાયેત મત્પ્રાણગમનંચ યત્ ॥

તદામત્ સંતતિ તિષ્ઠેત્ ગર્ભગાસાન સંશયઃ ॥ ૧૦ ॥

રાજા મનમાં વિચાર કરે છે કે જ્યારે ક્યારે પરસુરામજીથી મારા પ્રાણુ તો જશે પણ મારી સંતતિ જે ગર્ભગત છે તે સ્થિર રહે તો સા. ૧૦

एवं विचार्यथ च भूपतिस्तदा निश्चितमध्ये नगराद्विनिर्गतः ॥

ભાર્યા ગૃહિત્વા નિજપાદ ચારિણીઃ સ્વયં જગામાથ વનાત્ વનાંતરમ્ ॥ ૧૧ ॥

એમ તે રાજા વિચાર કરી અર્ધરાત્રીનાં સમે પોતાની પાંચ સ્ત્રીઓને સાથે લઈ નગરથી બહાર નીકળી વન વન પ્રત્યે ફરતો હતો. ૧૧

सरस्वती प्रवाहेन शोभयति गुणोत्तरम् ॥

सतत्राश्रम मद्राक्षीत दधीचेः सूर्यवर्चसः ॥ १२ ॥

ત્યાં ફરતા ફરતા સરસ્વતીનાં પ્રવાહે કરી શોભાયમાન સૂર્ય જેવી કાંતિવાડા દધિચી રૂપિને આશ્રમ તેણે જોયું. ૧૨

ताराङ्गीसां रुषिश्रेष्ठं मनसा कर्मणा गीरा ॥

नेमुस्तं सूर्यसंकासं जटामुकट शोभितम् ॥ १३ ॥

તે રાજાની રાણીઓ મન વચન અને કર્મે કરી જટા મુકુટથી શોભીત સૂર્ય જેવી કાંતિવાળા દધિચી રૂપિને નમસ્કાર કર્યો. ૧૩

॥ ऋषि रुवाच ॥

कस्मात् राज्यं परित्यज्य सभार्यस्त्वं महिषते ॥

आगतोऽसिन्नं कस्मात् शत्रुभिश्च पराजितः ॥ १४ ॥

રૂપિ પુછે છે કે હે રાજન તું રાજ્યને મુકી તારી રાણીઓ સહીત વનમાં કેમ આવ્યા છો શું તું શત્રુથી પરાલય પામેલો છો. ૧૪

॥ ગાજોવાચ ॥

ભગવન્ કિં ન વિદિતં રામક્ષત્રિય સૂદનઃ ॥

આગતઃ સિંધુ દેશાન્તં નગર સ્થાનકે યદા ॥ ૧૫ ॥

રાજા કહે છે હે ભગવાન આપને શું વિદિત નથી કે ક્ષત્રિયોને નાશ કરનારા પરસુરામજી સિંધુ દેશથી અમારી રાજ્યધાનીમાં આવ્યા. ૧૫

તદાહં ભયभीतઃ સન્ માર્યા સાકં વિનિર્ગતઃ

રામવાણ મયોદ્વિગ્ન ત્વામહં શરણં ગતઃ ॥ ૧૬ ॥

ત્યારે હું ભય પામી મારી સ્ત્રીઓ સહીત પરસુરામનાં આજુથી ઉદાસ થયેલો આપની શરણે આવ્યો છું. ૧૬

રક્ષસ્વમાં પ્રસૂતિશ્ચ શરણાગત વત્સલઃ ॥

મન્નારી પંચકં વિપ્ર સર્ગર્ભ મમ માતિ વત્ ॥ ૧૭ ॥

હે મહર્ષિ આપ શરણાગત વત્સલ છો માટે મારી પાંચ સ્ત્રીઓ સહીત અને ગર્ભાગત જે મારી સંતતી તેની રક્ષા કરો. ૧૭

॥ ઋષિ રુવાચ ॥

રાજંસ્ત્વં માનસં દુઃખં વિહાય ચ સુખં ચરઃ ॥

મમાશ્રમાદ્દહિ યાતો મરિણ્યસિ ન સંશયઃ ॥ ૧૮ ॥

રૂષિઓ સુતપુરાણીને કહે છે હે રાજા તું માનસીક દુઃખને મુક્તિ સુખેથી મારા આશ્રમમાં રહે. જે તું મારા આશ્રમથી બહાર જઈશ તો નિશ્ચયે મૃત્યુને પામીશ. ૧૮

॥ ઋષય ડુચઃ ॥

સૂતસૂત વદાસ્માકં રત્નસેને સ્થિતે તદા ॥

આશ્રમે ઋષિવર્યસ્ય સંતતિ તસ્ય કામવત્ ॥ ૧૯ ॥

રૂપિઓ સૂતપુરાણીને કહે છે હે સૂત રત્નસેન રાજા રૂપિ વર્યાનાં આશ્રમમાં રહેતાં શું સંતતિ થઈ તે અમને કહેા. ૧૯

॥ સૂત ઉવાચ ॥

દધીચેશ્વ પ્રતાપેન સુखेनचमहिपतिः ॥

स्थितस्तदाश्रमे रम्ये गर्भणिभिःस्त्रिभिःसह ॥ ૨૦ ॥

સૂતપુરાણી સૌનકાદીકને કહે છે હે રૂપિઓ દધિચીનાં પ્રતાપે કરી તે આશ્રમમાં પોતાની ગર્ભિણી સ્ત્રીઓ સહીત સ્વપ્નપૂર્વક નિવાસ કર્યો. ૨૦

एवंपूर्णतरेकाले गर्भिण्यः ण्यसुषुवेप्रंजाः ॥

पुत्रान् पंचश्चरूपाढयान् दृष्ट्वाप्रोवाचहर्षितः ॥ ૨૧ ॥

એમ નિવાસ કરતા જન્મ સમય પ્રાપ્ત થતા તે ગર્ભિણી સ્ત્રીઓને પાંચ પુત્રો ઉત્પન્ન થયા તેને જોઈ પ્રસન્ન થયેલા રૂપિ આ પ્રમાણે કહે છે. ૨૧

॥ ऋषि रूवाच ॥

चंद्रास्यायां समुद्भूत स्तन्नामजयसेनकः ॥

पद्मीन्यांयः समुद्भूतो बिंदुमानसोभवंनृपः ॥ ૨૨ ॥

રૂપિ કહે છે ચંદ્રાસ્યા રાણીમાં ઉત્પન્ન થયેલ પુત્રનું નામ જયસેન રાષ્ટ્રું છું. પદ્મીની રાણીમાં ઉત્પન્ન થયેલ પુત્રનું બિંદુમાન રાષ્ટ્રું છું. ૨૨

पद्मायांच समुत्तनो विशालोराजसत्तमः ॥

मुकुमार्यांसमुत्तनो चंद्रशालेतिकथ्यते ॥

कुशावत्यांचतनयो भरतेत्यभिगीयते ॥ ૨૩ ॥

પદ્મમાંમાં ઉત્પન્ન થયેલ પુત્રનું વિશાલ નામ રાષ્ટ્રું છું. મુકુમારીમાં ઉત્પન્ન થયેલ રાજપુત્રનું નામ ચંદ્રશાલ રાષ્ટ્રું છું. કુશાવતીમાં ઉત્પન્ન

થયેલ રાજપુત્રનું નામ ભરત રાણું છું. એ પ્રમાણે પાંચ પુત્રોનાં નામ રૂપિએ રાખ્યા ૨૩

एतस्मिन्नंतरे काले सराजास्वाश्रमांतरात् ॥

निर्गतो विपिनेकर्तुं मृगयांचातिलिलया ॥ २४ ॥

એમ ઘણા કાલ વિત્યાબાદ એક દિવસે રત્નસેન રાજા મૃગયા કરવા માટે આશ્રમથી બહાર નિકળ્યા. ૨૪

रामं दृष्ट्वा परंक्रुरं कुठारेण समन्वितम् ॥

सन्धकवचेनाथ राजा त्राम मवाप सः ॥ २५ ॥

ત્યાં ફરતા ફરતાં કુઠાર છે હાથમાં જેને અને બખતર પહેરેલા પરમ કુર સ્વભાવવાળા પરસુરામજીને જોઈ રાજા ત્રાસ પામતો હતો. ૨૫

बाणमेकसमाधाय आकर्णोत्तमपुरितम् ॥

मुमोच हृदयेचास्यकंठं भित्वाविनिर्गतः ॥ २६ ॥

પરસુરામજીએ પણ તેને જોઈ એક બાણ હૃદયમાં માર્યો તે બાણથી એનો કંઠ ભેદાઈ ગયો ને તે રાજા મૃત્યુ વશ થયો ૨૬.

सराजारत्नसेनोऽपि मृतिप्राप्यदिव्ययो ॥

क्षत्रियं तं भृतं दृष्टारामोगच्छत्वनान्तरम् ॥ २७ ॥

તે રાજા રત્નસેન મૃત્યુ પામી સ્વર્ગમાં ગયો તેને જોઈ પરસુરામજી પણ બીજા વનમાં ચાલી નિકળ્યા. ૨૭

॥ राजापुत्रा मातरं ऊचुः ॥

भोभोमातर्नचास्माभिः पिता दष्टसरित्ते ॥

किं कर्तव्यं क्व गंतव्यं पिताहिनावयंचकिम् ॥ २८ ॥

પીતાને ન જોતા રાજા પુત્રો પોતાની માતાને કહે છે હે માતા
અમોએ અમારા પીતાને નદીનાં તીરપર ક્યાં પણ જોયા નહિ તે
અમારે શું કરવું. ને ક્યાં જવું. શું અમે પીતા વગરનાં થયા. ૨૮.

॥ રાજાપત્ન્ય ડચુઃ ॥

સ્વામિન્ રાજા રત્નસેનો ગત્વાચાશ્રમમંદિરાત્ ॥

વહુકાલ પરંજાતો સ્વાશ્રમે નાગતઃ કથમ્ ॥ ૨૯ ॥

આ સાંભળી રાજાની રાણીએ રૂપિ એવા દધિચીને કહે છે હે
સ્વામિન રત્નસેન રાજા આશ્રમથી ગયા તેને ઘણો વખત થયો હજી
સુધી કેમ આવ્યા નહિ. ૨૯

સોધયિષ્યામિ રાજાનં મિત્યેવમુનિરબ્રવીત્ ॥

આહ્યઃ કૃષિવૃંદંતમુવાચ વચનંહિતમ્ ॥ ૩૦ ॥

એવી રીતે રાજાની રાણીએનાં વચન સાંભળી રૂપિ કહે છે કે
હું રાજાની શોધ કરીશ એમ કહી રૂપિ વર્ગને એટલે પોતાનાં પુત્રાને
ખોલાવી હીતવચન કહે છે. ૩૦

॥ દધિચી રુવાચ ॥

ગન્તવ્યં ચ ભવદ્વિશ્વ મયાજ્ઞાસૈવનાન્તરમ્ ॥

આનીયતાં રત્નસેનં મૃગલિલે ચ્છયાગતમ્ ॥ ૩૧ ॥

દધીચી કહે છે કે તમારે મારી આજ્ઞાથી વનાંતરોમાં શોધ કરી
સ્વર્ધચ્છાથી મૃગયા કરવા ગયેલ રત્નસેન રાજાને લઈ આવો. ૩૧

તત્ ગુરોર્વાક્યમાકર્ણ્ય ગતાસ્તેપિ વનાન્તરમ્ ॥

પર્વતે નિર્જેરેચૈવ અટવ્યાંચ સરોવરે ॥ ૩૨ ॥

તે રૂપિ વર્ગ દધીચી રૂપિનાં વાક્ય સાંભળી વનમાં પર્વતોમાં
ઝરણોમાં સરોવરમાં એમ શોધ કરવા લાગ્યા. ૩૨

इति ब्रुवन् जगामाशु यत्रास्ते पतितंवपुः ॥

राजानं दर्शयामास ऋषिपुत्रा वनांतरे ॥ ૩૩ ॥

એમ શોધ કરતાં જ્યાં રાજાનું શરીર મૃત્યુ વશ થયેલું જ્યાં પડેલો છે ત્યાં જઈ તેનું શરીર રાજાની રાણીઓને રાજ પુત્રોને રૂપિ પુત્રોએ બતાવ્યું. ૩૩

शोकेन महता युक्ता राजपुत्रा समात्रकाः ॥

रुरुदुःसुस्वरं तत्र विलपुस्ताःक्षणं क्षणम् ॥ ૩૪ ॥

તે રાજપુત્રો પોતાની માતાઓ સહીત શોક વશ થઈ અત્યંત વિલાપ કરવા લાગ્યા. ૩૪

॥ ऋषि रुवाच ॥

शृणुध्वं राजपत्न्योवો मद्वाक्यं धर्मसंयुतम् ॥

पतिना सहितं दाहं वीरसु न करीष्यती ॥ ૩૫ ॥

એમ વિલાપ કરીને તે રાજાની રાણીઓ પતિ પછવાડે સતી થવા તૈયાર થયેલીઓને રૂપિ કહે છે. હે રાજપત્નીઓ અમારું ધર્મયુક્ત વચન સાંભળો કે જે પુત્રવતી સ્ત્રી હોય તેને સતી થવું નહિ. ૩૫

सापरायं तदाकर्म कृत्वा तेपि वनान्तरात् ॥

आगता आश्रमे राज्ञो दुःखेन महतावृता ॥ ૩૬ ॥

ત્યારે રૂપિનાં વચન કળુલ કરી રાજાની ઉત્તર ક્રીયા કરી દુઃખ યુક્ત થઈ તે સ્ત્રીઓ પુત્ર સહીતને રૂપિ પુત્રો યુક્ત પાછા આશ્રમમાં આવી. ૩૬

॥ राजपुत्रा ऊचुः ॥

भगवन्करुणार्सिंधो रक्षस्व शरणागतान् ॥

त्वमेवमाता पितरौ बंधु वर्ग त्वमेवच ॥ ૩૭ ॥

રાજપુત્રો દધીચિ રૂપિને કહે છે હે ભગવાન હે કરુણા સીધું
અમે આપની શરણે આવ્યા છીએ અને આપજ અમારા માતા પિતા
બંધુ વર્ગ છે તો અમારી આપ રક્ષા કરો. ૩૭

તેષાંવચસ્તદાકર્ણ્ય તથેત્યોમિતિ તદ્વચઃ ॥

ઉવાચઋષિવર્યોઽસૌ ચરતાં સ્વાશ્રમે સુખમ્ ॥ ૩૮ ॥

તે રાજપુત્રોનાં વચન સાંભળી રૂપિ વર્યે સ્વીકાર કરી કહ્યું કે
આ આશ્રમમાં રહેતા તમને સદાય સુખ છે. કેાઈ રીતે અડચણ
આવશે નહિ. ૩૮

एतस्मिन्नंतरे काले भार्गव शत्रु सूदनः ॥

आगतोऽथ दधीचिच दृष्ट्वा तस्याश्रमं पुनः ॥ ૩૯ ॥

એટલામાં શત્રુઓને નાશ કરનારા પરસુરામજી દધીચિ રૂપિને
જોવા તેનાં આશ્રમમાં આવ્યા. ૩૯

कस्मात् देशांतराद्वापि तीर्थ क्षेत्रात्तथैवच ॥

आगतश्चाश्रमं कर्तुं पवित्रं बुद्धिशां प्रतम् ॥ ૪૦ ॥

આવેલા પરસુરામજીને જોઈ દધીચિ રૂપિ કહે છે હે મહારાજ
કયા દેશથી કયા તીર્થથી કયા ક્ષેત્રથી હુમણા આપનું આવવું થયું.
મારો આશ્રમ પવિત્ર કરવા આપ પધારેલા છો. ૪૦

भश्वन् क्षत्रीयांताय विचरामि महितलम् ॥

एवंवदति रामेतु दृष्ट्वाते नृपतेः सुताः ॥ ૪૧ ॥

દધીચિ રૂપિનાં વચન સાંભળી પરસુરામજી કહે છે કે હે ભગ-
વન્ હું ક્ષત્રિઓનાં નાશ માટે પૃથ્વીમાં ફરું છું એમ વાત કરે છે
એટલામાં તે રાજપુત્રો જોવામાં આવ્યા. ૪૧

કસ્યેમે પુત્રકાસ્તાત સત્યમ્બ્રૂહિ મમાગ્રતઃ ॥

રામસ્ય વચનાત્પૂર્વં દધીચિર્વાક્યમબ્રવીત ॥ ૪૨ ॥

તે રાજપુત્રાને જોઈ પરસુરામજી દધીચિ રૂપિને પૂછવા લાગ્યા કે આ પુત્રા કેના છે તે મારા આગળ સાચું કહેા એમ પરસુરામજી પુછે છે તેથી પહેલાજ દધીચી રૂપિ જોલ્યા. ૪૨

સત્યં વચ્મિ પરંરામ ઋષિપુત્રાઃ પરંતપઃ ॥

एवं रुषिवचः श्रुत्वा रामो वचनं मब्रवीत् ॥ ૪૩ ॥

હે પરસુરામજી હું તમારી આગળ સાચું કહું છું કે આ રૂપિ પુત્રા છે એમ રૂપિનું વાક્ય સાંભળી ફરી પરસુરામ કહે છે. ૪૩

ब्राह्मण ईमे पुत्रान संति तव मंदिरे ॥

ब्राह्मणानां परं रूपं भिन्न क्षत्रि कुलस्यच ॥ ૪૪ ॥

હે રૂપિ આ તમારા આશ્રમમાં રહેલા બ્રાહ્મણનાં પુત્રા નથી કેમકે બ્રાહ્મણોનો રૂપ જુદો હોય છે ને ક્ષત્રિઓનો રૂપ જુદો હોય છે ને ક્ષત્રિઓનો રૂપ જુદો હોય છે. ૪૪

यदि वाचेत् क्षत्रिजा हि वधिष्यामि नसंशयः ॥

थदिचेत् ब्रह्म जाताच वेदान्नु चार्यतां खलु ॥ ૪૫ ॥

જો એ ક્ષત્રિ પુત્ર હશે તો હું નીચે તેઓનો વધ કરીશ ને જો બ્રાહ્મણનાં પુત્ર છે તો વેદનો ઉચાર કરે. ૪૫

तथेति वचनं श्रुत्वा जयसेन पुरः सरा

सांगं वेदं तदोच्चुस्ते सांख्य योगेन संयुतम् ॥ ૪૬ ॥

એમ પરસુરામજીનું વચન સાંભળી જયસેન આઢે લઈ રાજપુત્રા તથાસ્તુ? એમ કહી અંગ સહીત અને સાંખ્યયોગ સંયુક્ત વેદનો ઉચારણ કરવા લાગ્યા. ૪૬

ગૃહીત્વાતુ પરીક્ષાંતાં વેદપારાયણે પરામ્ ॥

ઋષિ પ્રોવાચ રામોઽસૌ હમેવેદ પારાયણાઃ ॥ ૪૭ ॥

વેદ પારાયણમાં તે રાજપુત્રોની પરીક્ષા કરી પરસુરામજી દધીચી
રૂપિને કહે છે એઓ વેદ પારાયણ છે. ૪૭

બ્રાહ્મણાં સ્વલુ વિપ્રર્ષેભમસં દેહકારકાઃ ॥

ભવતા એક પાત્રે ચએકેન સહિતા યદા ॥ ૪૮ ॥

ભોજનં ચ પ્રકર્તવ્યં કાંક્ષા મમ ગમિષ્યતિ ॥ ૪૯ ॥

હે રૂપિ એઓ નિશ્ચયે બ્રાહ્મણ છે પણ મને સંદેહ ઉત્પન્ન
કરાવનારા છે. માટે તમે એક પાત્રમાં એસી એકની સંગાતે ભોજન
કરો તો મારો સંશય દુર થશે. ૪૮—૪૯

ભગવન્ બ્રાહ્મણાર્થં ચ ભોજનં સહિતં ચતૈઃ ॥

એતાવદુક્તાવચન માનીયકદલીદલમ્ ॥ ૫૦ ॥

દધીચી કહે છે હે પરસુરામજી બ્રાહ્મણો માટે હું તેઓની સાથે
ભોજન કરું છું. એવી રીતે કહીને દધીચીએ કેળાવેલા પાંદડા મંગાવ્યું. ૫૦

અંગુષ્ઠેન્નાંતરે રેષા કૃતા અવધિકારિણા ॥

અંતરાન્નં ગૃહીત્વાચ અંતરેણ ચ તૈઃસહ ॥ ૫૧ ॥

તે પત્રમાં (પાંદડામાં) અંગુઠાથી મર્યાદારૂપ રેખા કરી તે
પાંદડાનાં એક ભાગમાં તેઓને અન્ન આપ્યું. એક ભાગમાં પોતે
અન્ન લઈ જમવા બેઠા. ૫૧

અન્તરાતરતસ્તૈશ્ચ સાકં ભુક્તો મહારુષિઃ ॥

આશ્ચર્ય પરમં દૃષ્ટ્વા રામો વચન મબ્રવીત્ ॥ ૫૨ ॥

એવી રીતે તેઓની સાથે દધીચી રૂપિએ અંતરાયથી ભોજન કરેલું જોઈ પરમ આશ્ચર્ય માની પરસુરામજી કહે છે. ૫૨

મગવન્ જ્ઞાતસર્વાર્થં બ્રાહ્મણાનાં કુલં સ્વલુ ॥

કિન્નામ જ્યેષ્ઠ પુત્રસ્ય વદવિષ્ણુ જજાસુતં ॥ ૫૩ ॥

આપ સરસ્વતીનાં પુત્રો છો માટે હે ભગવાન તમે સર્વે અર્થે જાણો છો ને આ બ્રાહ્મણનું કુલ છે એ મેં નિશ્ચયે જાણ્યું હવે એમાં જ્યેષ્ઠ પુત્ર કેાણુ છે તે મને કહો. ૫૩

શ્રેષ્ઠોઽયં જયરામાખ્યો શિષ્યોપકરણે શુભમ્ ॥

તં ગૃહીત્વાશુગચ્છસ્વ યદીચ્છસિ તથા કુરુ ॥ ૫૪ ॥

એમ પરસુરામજીએ કહ્યું ત્યારે દધીચી કહે છે કે આ જયરામ શિષ્ય શ્રેષ્ઠ છે ને બધામાં મોટો છે માટે તેને ગ્રહણ કરીને પધારો જેમ આપની ઇચ્છા હોય તેમ કરો. ૫૪

॥ ઋષય ઋચુઃ ॥

માર્ગવેદ્રેણ રામેણ નીતેતુ જયસેનકે ॥

કસ્મિન્દેશે ગતોરામો જયસેનેન કિંકૃતમ્ ॥ ૫૫ ॥

રૂપિએ સુતજીને પુછે છે કે દધીચી રૂપિએ જયસેન પરસુરામને સોપ્યા બાદ તે પરસુરામ જયસેનને લઈ કયાં દેશમાં ગયા ને જયસેને ત્યાં જઈ શું કર્યું તે અમોને કહો. ૫૫

॥ સૂત ઉવાચ ॥

ગૃહીત્વા જયશર્માણં વિપ્ર ક્ષત્રિયનંદન ॥

ક્ષિપ્રા મંરિભ્રમં સ્તીર્થ ગંડક્યાં પુનરાગમત્ ॥ ૫૬ ॥

સુત પુરાણી કહે છે કે ક્ષત્રિપુત્ર જયસેન જેનું નામ જયશર્મા

રાખેલું છે તેને સાથે લઈ તીર્થોમાં ફરતા ફરતા ગંદકી નદી હિતિ ત્યાં આવ્યા. ૫૬

॥ પરસુરામ ઉવાચ ॥

ત્વત્સેવયા પ્રસન્નોઽહં દાસ્યેવિદ્યાં યથોચિતામ્ ॥

एतावदुक्त्वावचनमुपदेशः परोऽभवत् ॥ ५७ ॥

પરસુરામજી કહે છે હે જ્યશર્મા તેં મારી સેવા સારી રીતે કરી છે. તેથી હું પ્રસન્ન થયો છું. મારે યથોચિત વિદ્યા દઉં છું એમ કહી ઉપદેશ પરાયણ થયાં એટલે તેને ધનુર્વેદ સારી શીખાવ્યો. ૫૭

स्थितः सरस्वती तीरे मध्यान्हे कोष्ण पीडित ॥

उवाच जय शर्माणं निद्रया पीडितः हरिः ॥ ५८ ॥

એક દિવસે પરસુરામજી સરસ્વતીનાં તીરમાં મધ્યાન્હ કાલનાં તડકાથી પીડિત થયેલા પોતાનાં શિષ્ય જ્યશર્માને આ પ્રમાણે કહે છે. ૫૮

सरस्वत्यास्तटे शीते उत्संगे च तवोत्तमे ॥

शयामि कोष्णजां पीडां शमयामि मतिर्मम ॥ ५९ ॥

तं विलोक्य तथाभूतं देवानिद्रो ब्रवीदिदम् ॥

હે શિષ્ય આ તડકાથી ગભરાયો છું મારે થોડો વખત તારા ખોળામાં મસ્તક રાખી શયન કરું જેથી આ તાપ જન્ય પીડા દુર થાય એમ મારો વિચાર છે. એવી રીતે કહી જ્યશર્માનાં ખોળામાં પોતાનું મસ્તક રાખી શયન કર્યું તેને જોઈને ઇંદ્રદેવતાઓને આ પ્રમાણે કહે છે. ૫૯

॥ इद्र उवाच ॥

क्षत्रवंश समुद्भूतो विप्रर्षेऽनेन गोपितः ॥

भार्गवः कृपया सर्वं मन्यते तृणवत् जगत् ॥ ૬૦ ॥

આ ક્ષત્રિવંશમાં ઉત્પન્ન થયેલો દધીચી રૂપિએ કરી રક્ષા પામેલે
અને પરસુરામજીની કૃપા વડે આ જયસેન જગતને તૃણની માફ
ગણે છે. ૬૦

गुरुभक्तिपरो नित्यं तस्य विघ्नं कथं भवेत् ॥

एवं विचार्य मनसि किं कर्तव्यं क्षणांतरे ॥ ૬૧ ॥

નિત્યગુરુ ભક્તિ પરાયણ છે માટે તેને વિઘ્ન કેમ થાય
ક્ષણવારમાં એટલે પરસુરામજી શયન કરે છે એટલા વખતમાં શ
રીતે વિન્ધ કરવું. ૬૧

आमरं रूपमास्थायधरित्र्यां प्रविवेस ह ॥

येन केन प्रकारेणरामो निद्रां परित्यजेत् ॥ ૬૨ ॥

એમ વિચાર કરી ભમરાનું રૂપ લઈ પૃથ્વીમાં પ્રવેશ કર્યું
વિચાર્યું કે જે કોઈ રીતે પરસુરામજીની નીદ્રાનો ભંગ થાય એ
કરવું. ૬૨

उत्संगे जयसेनस्यदंष्ट्राति विषाग्निना ॥

दंष्ट्रोत्સંગેતદા ધૈર્યાત્ નચચાલ તદા નૃપ ॥ ૬૩ ॥

જયસેનની સાથરમાં અતિ વિષાગ્નિ વડે હંશ કર્યું તો પા
ધૈર્યથી તે જયસેન ચલાયમાન થયો નહિ. ૬૩

आमरेन्द्रेण उत्संगं कृत्वाच रुधिराल्पुष्पम् ॥

भार्गवस्यापिकर्णेऽपि दंष्टसच तदालघुः ॥ ૬૪ ॥

તે ઇંદ્ર૩પી ભમરાએ દંશ કર્યું જેથી રૂધીર પૃથ્વીમાં ફેલાય
ગયું ને તે ભમરાએ લઘુ (નાનુ) રૂપ લઇ પરસુરામજીનાં કર્ણમ
પણ દંશ કર્યું. ૬૪

॥ પરસુરામ ઉવાચ ॥

કસ્ત્રં ક્ષત્રિય દાયાદ નિદ્રાભગત્વયા કૃતમ્ ॥

ધૈર્યેણ મહતાત્વંચ શત્રાવસ્ત્રં પ્રયુજ્યસે ॥ ૬૫ ॥

પરસુરામજી જાગૃત થઈ આ પ્રમાણે કહે છે. અરે તું કેાણ છે
તું ક્ષત્રિનો પુત્ર છે અર્થાત્ બ્રાહ્મણનો પુત્ર નથી તે મારી નીંદ્રાને
ભંગ કર્યો એટલુંજ નહિ પણ મોટા ધૈર્ય વડે શત્રુઓમાં અસ્ત્રને
પ્રયોગ કરે છે. ૬૫

મતઃપ્રાપ્તા શ્રયાવિદ્યાનિષ્ફલાસ્તા મવંતુતે ॥

બ્રહ્મક્ષત્રીય નામ્નાહિવિચરસ્વ યથા સુખમ્ ॥ ૬૬ ॥

પરસુરામજી કહે છે તું મારાથી જે વિદ્યા નિષ્ફલ થાઓ ન
આજથી બ્રહ્મક્ષત્રિ નામથી દુનીયામાં યથાસુખે વિચર. ૬૬

ઇત્યુક્ત્વા સતતોરામો મહેંદ્રાચલ મધ્યગાતં ॥

રામગતં તતો દૃષ્ટ્વાં જયસેનો મહિપતિઃ ॥ ૬૭ ॥

એમ કહી પરસુરામજી ત્યાંથી મહેંદ્રાચલ પર્વત પ્રતી ગયા તે
જયસેન પણ પરસુરામ ચાલી નીકળ્યા તેને જોઇ. ૬૭

શ્રુત્વાશાપં ચરામસ્ય ત્યક્ત્વા તસ્યા શ્રમં મુને ॥

આજગામાત્તિ દુઃસ્વેન દધીચે રાશ્રમં પુનઃ ॥ ૬૮ ॥

શ્રાપ દીધેલો તે સાંભરી તે આશ્રમનો ત્યાગ કરી અતિ દુઃખ
પૂર્વક ફરી દધીચી રૂપિનાં આશ્રમમાં આવ્યો. ૬૮

॥ જયસેન ઉવાચ ॥

કિંજીવિતં ક્ષત્રિયાણાં બંધુનાં પરિશોચતામ્ ॥

માર્ગવાત્પ્રાપ્ત વિદ્યોઽહં તસ્માચ્છાપમવાપ્તવાન્ ॥ ૬૯ ॥

જયસેન દધીચી રૂપિને કહે છે બંધુઓનું શોચન કરતાં એવા ક્ષત્રિઓનું જીવવું નકામું છે કેમકે હું પરસુરામથી વિદ્યા ભણ્યો ને તેનાથી શ્રાપ પ્રાપ્ત થયો. ૬૯

અતઃ સરસ્વતી તીરે પ્રાણં ત્યજ્યે ક્ષણાદહમ્ ॥

इति तद्वचनं श्रुत्वा उवाच ऋषियुंगवः ॥ ७० ॥

જે કારણથી હું સરસ્વતીજીનાં તીરે ક્ષણવારમાં પ્રાણ ત્યાગ કરીશ એવો વચન જયસેનનો સાંભળી રૂપિમાં શ્રેષ્ઠ એવા દધીચી આ પ્રમાણે કહે છે. ૭૦

॥ दधीचि उवाच ॥

शृणुत्वं ममवाक्यं हि माकार्षिसाहसंचयत् ॥

पुरोहित मृषि कचित् कुरुष्व नृपनंदन ॥ ७१ ॥

દધીચી રૂપિ કહે છે હું જયસેન તું સાહસ ન કર મારું વાક્ય શ્રાવણ તું કેમ રૂપિને પુરોહિત (ગોર) બનાવ. ૭૧

पुरोहिते कृते पश्चात् जयसिद्धिर्भविष्यति ॥

विना पुरोहितेनापि मंत्रसिद्धि नवैभवेत् ॥

पुरोहित मृषिचक्रे दधीचि तपसां निधिम् ॥ ७२ ॥

પુરોહિત કર્યા પછી જયસિદ્ધિ થશે. ગોર સિવાય મંત્ર સિદ્ધિ નહિ થાય એવા રૂપિનાં વચન સાંભળી તપોનિધિ એવા તે દધીચી-નેજ ગોર કર્યાં. ૭૨

ઋષયો બ્રહ્મદાલ્ ભ્યાઘાઃ પ્રભાતે સમુપાગતાઃ ॥

દધીચી સહિતા સ્તેવૈ રાજપુત્રા વિનિર્ગતાઃ ॥ ૭૩ ॥

પછી તે સ્થાનથી પ્રભાતમાં બ્રહ્મદાલભ્યાદિ ઋષિઓ અને રાજ-
પુત્રો દધીચી રૂપિની સંગાતે યાત્રા કરવા નીકળ્યા. ૭૩

આશાપૂર્ણાંતતો દેવીં પૂજયિત્વા વિનિર્યયૌ ॥

નગરસ્થાનમાગત્ય રામારણ્યં તથૈવચ ॥ ૭૪ ॥

તે યાત્રા કરતા કરતા આશા પૂર્ણા દેવી પાસે આવ્યા તે દેવીનું
પુજન કરી ત્યાંથી નગર સ્થાનમાં આવી રામારણ્ય ક્ષેત્રમાં આવ્યા. ૭૪

તત્ર સ્નાતા સ્તતઃ સર્વેધેનુનામ યુતાનિષદ્ ॥

દદુસ્તે પાપનિર્વત્યૈકલ્પકોટી શતાંતરાત્ ॥ ૭૫ ॥

ત્યાં પવિત્ર જલોમાં એટલે રામકુંડ, સીતાકુંડ ઇત્યાદી કુંડોમાં
સ્નાન કરી ત્યાં છ હજાર ગાયોનાં દાન આપ્યાં ને અનેક જન્મનાં પાપ
નિવૃત્તિ માટે ઇત્યાદીક દાન દીધું. ૭૫

ઋષિભિઃ સહિતાસ્તેવૈ તેપુસ્તત્ર મહત્તપઃ ॥

નિરાહારાઃ સદાચારા દધીચિ સહિતાસદા ॥ ૭૬ ॥

ત્યાં રામારણ્યમાં રૂપિઓ સહિત તે રાજપુત્રોએ દધીચી સહિત
મોટું તપ સદાચાર પારી નીરાહાર થઈ ત્યાં કરવા માંડ્યું. ૭૬

ઋષયશ્ચ દધીચ્યાઘા રામારણ્યેષુ તે સ્થિતાઃ ॥

एवं दधीचि सगृह्य हर्षेण नगरं ययुः ॥ ७७ ॥

એવી રીતે દધીચીને આડે લઈ બીજા રૂપિઓએ રાજપુત્રો
સહિત નિવાસ કર્યું પછી ત્યાં તીર્થ સેવનથી પાપ રહીત થયેલા

એવા રાજપુત્રો તે સાથે લઈ હર્ષ પૂર્વક પોતાની રાજધાનીમાં આવ્યા. ૭૭

રામારણ્યેચ પુરુષા યેચૈવ ચ પુરાસ્થિતાઃ ॥
તેષાંવૈ પુત્રપૌત્રાશ્ચ આશાપૂર્ણાં સમાયયુઃ ॥ ૭૮ ॥

જેનાં પૂર્વજો પ્રથમ રામારણ્યમાં હતા. તેનાં પુત્ર પૌત્ર શ્રુતસેન વિદુરથ વિગેરે રામારણ્યમાં નિવાસ કરી આશાપુરા દેવી પ્રત્યે આવ્યા. ૭૮

ઇતિહાસમિમં પુણ્યં રામારણ્યં નિવાસિનામ્ ॥
યઃશ્રુણોતિનરો ભક્ત્યા મુચ્યતે સર્વ પાતકૈઃ ॥ ૭૯ ॥

એવી રીતે પુન્યકારી આ રામારણ્ય નિવાસીઓનો ઇતિહાસ જે મનુષ્ય શ્રવણ કરે તે સર્વ પાપથી મુકાય છે. ૭૯

इदं स्कंध पुराणेहि सूतेन कथितं पुरा ॥
शौनकादि महर्षिभ्यस्तत्तुभ्यं कथितं मया ॥ ૮૦ ॥

આ કથા સ્કંદ પુરાણમાં સુત પુરાણીએ શૌનકાદી મહર્ષિઓને કહેલ તે કથા મેં તને કહી સંભળાવી. ૮૦

इति श्री रामारण्य महात्म्ये गुरुशिष्य संवादे द्वितीयोऽध्यायः २॥

ઇતિ રામારણ્ય મહાત્મે ગુરુ શિષ્ય સંવાદે બીજો અધ્યાય. ૨

॥ इति द्वितीयोऽध्यायः संपूर्णम् ॥ २ ॥

અથ તૃતીયોઽધ્યાયઃ ॥૩॥

॥ ગુરુ રુવાચ ॥

યત્કૃતં શ્રદ્ધયા પુંભિસ્તત્કર્મ ફલદંભવેત્ ॥

તસ્માત્તથૈવ કર્તવ્ય મોઘસ્યાદન્યથાકૃતમ્ ॥ ૧ ॥

ગુરુ શિષ્યને કહે છે, હે શિષ્ય પુરૂષો જે કાંઈ શ્રદ્ધાપૂર્વક કરે છે તે કર્મ ફલદાતા થાય છે અને શ્રદ્ધા રહીત કર્મ નિષ્ફલ થાય છે માટે જે કાંઈ કરવું તે શ્રદ્ધાપૂર્વક કરવું. ૧

રામારણ્ય સમીપેઽસ્તિ ગ્રામોબદર નામકઃ ॥

તસ્મિન્ શ્રદ્ધાન્વિતઃ કથિત્ માલાકારોઽભવત્પુરા ॥ ૨ ॥

તે વિષે એક ઇતિહાસ તને સંભરાવું છું તે સાંભળ રામારણ્યનાં સમીપમાં બદર (બેર) નામનું ગામ છે. તે ગામમાં પૂર્વે એક શ્રદ્ધાવાન માલી હતો. ૨

નિત્યં ગૃહિત્વા પુષ્પાણિ સદદૌ હરિમંદિરે ॥

एवं नियम मातिष्ठत् भक्तियुक्तेन चेतसा ॥ ૩ ॥

તેનો નિયમ એવો હતો કે પુષ્પ લઈ પ્રતિદીન ભગવાનનાં મંદીરમાં આપતો એમ ભક્તિયુક્ત પોતાનાં નિયમમાં ફઠ હતો. ૩

પ્રાવૃટ્કાલે કદાચિત્સ ધોરેવૃષ્ટિ મયાવહે ॥

गृहीत्वा सर्व पुष्पाणि स्वकीयं नियमं स्मरन् ॥ ૪ ॥

એક દિવસે એમ બન્યું કે પોતાના નિયમ પ્રમાણે પુષ્પો લઈ ભગવત મંદીરમાં આપવા આવતો હતો પણ વરસાદનાં દિવસે હોવાથી બહુ ભયંકર વરસાદ થવા લાગ્યો. ૪

આજગામ નદીતીરે દૃષ્ટ્વાતાં જલપુરિતામ્ ॥

ચિન્તયામાસ મનસા કિંકાર્ય મધુનામયા ॥ ૫ ॥

એ રીતે નદીનાં તીરમાં આવ્યો પણ તે જલથી પૂર્ણ ભરેલી
જોઈ વિચાર કરવા લાગ્યો કે હવે મારે શું કરવું. ૫

માર્ગાન્તરેણ ગમના દતિકાલો ભવિષ્યતિ ॥

इति चिंतयतस्तस्य भावगम्यो दयानिधिः ॥ ६ ॥

જો બીજે રસ્તેથી કદિ જઈ તો ઘણો વખત થઈ જશે અને
પુજનો સમય વીતી જતાં મારો નિયમનો ભંગ થઈ જશે એમ બહુ
વિચાર કરવા લાગ્યો તે માલીની ભાવનાં સાચી હતી અને ભગવાન
તો કેવલ ભાવને આધિન છે ૬

रूपान्तर समाधाय प्राप्तस्तत्र स्वयंहरिः ॥

वाञ्छितं प्रददौ तस्मै गृहीत्वा पुष्पसंचयम् ॥ ७ ॥

તે દયાનિધિ ભગવાન રૂપાંતર લઈ ભગતનો નિયમ પૂર્ણ કરવા
માટે ત્યાં આવ્યાં તેનાં પાસેનાં પુષ્પો બધે ગ્રહણ કરી તેને ઇચ્છીત
વરદાન આપ્યો. ૭

तानि पुष्पाणिवै प्रातर्दृष्ट्वा श्रीहरि मंदिरे ॥

आश्चर्यमेनिरे सर्वे तत्रत्यायेच वैष्णवाः ॥ ८ ॥

હવે તે પુષ્પો ભગવાનનાં મંદીરમાં અર્પણ થયેલા જોઈ પ્રભાતામાં
ભગવત સેવા કરવા આવેલા ત્યાંના વૈષ્ણવ મહાત્માઓએ બહુ
આશ્ચર્ય માન્યું કેમકે વરસાદનાં લીધે માલી આવી શક્યો નથી તો
પછી પુષ્પો પોત મોડા કેમ આવ્યા. ૮

માલાકારોઽપિતચ્છુત્વા દૃષ્ટવેતો ભવત્તદા ॥

તેનૈવ ભક્તિયોગેન પ્રાપ્તો પુણ્ય કૃતાં ગતિન્ ॥ ૯ ॥

ખીજે દિવસે માળી રોજનાં નિયમ પ્રમાણે પુષ્પો લઈ ભગવતને અર્પણ કરવા આવ્યો ત્યારે પુષ્પો ભગવાનનાં મંદીરમાં અર્પણ થયેલા છે એ વાત સાંભળી બહુ આનંદ પામ્યો અને તેજ ભક્તિયોગે કરી ભગવત કૃપાથી તે માળી અંતે પુણ્ય ગતિને પામ્યો. ૬

શ્રદ્ધયા યસ્તુ સેવેત રામારણ્યં દમાન્વિતઃ ॥

દદાતિ પ્રાર્થિતં તસ્મૈ કોશલેન્દ્રો દયાનિધિઃ ॥ ૧૦ ॥

એવી રીતે મન ઇંદ્રિયોને જીતી શ્રદ્ધાપૂર્વક જે રામારણ્યને સેવે છે, તેને દયાનિધી ભગવાન ઇચ્છીત ફલ આપે છે. ૧૦

રામકુંડસ્યમહિમા ઇતિહાસં પુરાતનમ્ ॥

યં શ્રત્વામુચ્યતે જંતુ જન્મસંસાર બંધનાત્ ॥ ૧૧ ॥

ગુરૂ કહે છે હે શિષ્ય હવે રામકુંડનાં મહિમારૂપી જીનો ઇતિહાસ કહું છું જે સાંભળવાથી માણસ તમામ બંધનથી મુકાઈ જાય છે. ૧૧

સિંધુદેશમવોવ્યાધો પ્રક્ષચુતાદ્વિસંયુતઃ ॥

જમ્બુ નિમ્બૈ રાજિતંચ વિચચાર મહાવને ॥ ૧૨ ॥

કેાઈક સિંધુ દેશમાં ઉત્પન્ન થયેલ પારાધી પીપરો, આંબા તથા જાંબુ-નિંબના ઝાડો વડે શુશોભિત વનમાં ફરતો હતો. ૧૨.

एतैरन्यै द्रुमैर्युक्ता वनं तत्सर्वतः शुभम् ॥

विवेश मृगयाशीलो दृढंकृत्वाच मानसम् ॥ १३ ॥

ઉપર કહેલા તેમ બીજા પણ ઝાડોથી વિટાયેલું ચોમેર સુંદર

એવું તે વનમાં મૃગયા શીલ એવો તે પારાધી મન દ્રઢ કરી પ્રવેશ કરતો હતો. ૧૩

વરાહસ્તુ મહાકાયો મહાદંષ્ટો મહાબલઃ ॥

પલવલા દુત્થિતોઽસૌ વિલોક્યારા ત્રિજાંતકમ્ ॥ ૧૪ ॥

ત્યાં મોટી કાયાવાળો મોટી દાઢોવાળો મોટા બળવાળો વરાહ પોતાને નાશ કરનાર પારાધીને જોઈ ખાડા માંડેથી ઉડતો હતો. ૧૪

દૃષ્ટાંતં વાણમાકૃપ્ય આકર્ણતિ મપુરિતમ્ ॥

एतस्मिन्नंतरे काले छिन्नं तत्र धनुर्गुणम् ॥ १५ ॥

પારાધીએ તે વરાહને જોઈ પોતાનાં કાન સુધી ધનુષની દોરી ખેંચીને ખાણ ચડાવ્યું તેટલામાં ધનુષની દોરી તુટી ગઈ. ૧૫

ततस्तु खिन्नहृदयो युयुधे मुष्टिना सह ॥

घोरं युद्धं तयोजातं महदाश्चर्यं कारकम् ॥ १६ ॥

એમ અચાનક દોરી તુટી જતાં ખીન હૃદયવાળો પારાધી મુઠિ વડે એટલે મલ યુધ્ધ કરવા લાગ્યો તે બેનું ઘોર યુધ્ધ મોટું આશ્ચર્ય-કારી હતું. ૧૬

वराहःक्रोधमास्थाय घनशङ्खेव गर्जितः ॥

हृदये मारितं दंष्ट्रौ येनासौ निधनं गतः ॥ १७ ॥

તેટલામાં વરાહ ક્રોધ કરી વાદળાનાં શબ્દની પેઠે ગર્જના કરી પોતાની બે દાઢો પારાધીનાં હૃદયમાં મારી જેનાં વડે તે મૃત્યુને પામતો હતો. ૧૭

एवं दुर्मरणं प्राप्तस्तस्मिन्नेव महावने ॥

प्रेतभावमवापन्न स्तेन रौद्रेण कर्मणा ॥ १८ ॥

એવી રીતે દુર્મરણુને પામેલ ભયંકર કર્મ કરનાર પારાધી તે તે વનમાં પ્રેત યોનિને પામ્યો. ૧૮

एवं प्रेतत्वमास्थाय तदावै स्वकृतं स्मरन् ॥

वातरूपधरो नित्यं वदत्येवं स्वमानसम् ॥ १९ ॥

એવી રીતે પ્રેતપણુને પામી વાયુનાં રૂપને ધારણ કરનાર તે પારાધી પોતાનાં કુર કર્તવ્યને સંભારતો. પોતાનાં મનમાં કહેવાને લાગ્યો. ૧૯

पापोऽहं पापकर्माच पापात्मा पापसंभवः ॥

प्रेते भावमवापन्नं मामुद्धर दयानिधे ॥ २० ॥

પારાધી કહે છે, હું પાપી છું. હું પાપી યોનિમાં ઉત્પન્ન થયેલો છું. હમણાં પ્રેતપણુને પામેલ એવો હું તેનું હે દયાનિધિ ભગવાન તમે ઉદ્ધાર કરો. આમ વારંવાર કહેવા લાગ્યો. ૨૦

एकदा तस्य व्याधस्य वनमध्ये पतितस्य ॥

काकोऽप्यस्थी समादाय कुंडोपरि समाययौः ॥ २१ ॥

એક દિવસ વનમાં પડેલ તે પારાધીનું એક હાડકો કાગડો પોતાની ચંચુમાં લઈ કરી રામકુંડ ઉપરથી જતો હતો. ૨૧

वर्त्मनि गच्छतस्तस्य काकोऽपरः समागतः ॥

तेनैव युध्यतस्तस्मात्पतितं चास्थि तज्जले ॥ २२ ॥

તે કાગડાને આકાશ ઉપરથી જતાં બીજો કાગડો તે હાડકો લેવાને ત્યાં આવ્યો. તે કાગડાની સાથે લડતા પેલા કાગડાનાં મુખમાંથી હાડકું રામકુંડમાં પડી ગયું. ૨૨

તત્રાસ્થિ પતનાત્સઘઃ પ્રેતયોર્નિચ સંત્યજન્ ॥

પીતાંબરધરશ્ચૈવ દદૃશે દેવતાકૃત્તિમ્ ॥ ૨૩ ॥

તે રામકુંડમાં અસ્થીનાં પડવાથી તરત પ્રેત યોનિને મુકી પીતાંબરને ધારણ કરનાર તે પારાધી દેવની આકૃતિ જેવો થઈ ગયો. ૨૩

વિમાનમાગતં તસ્મૈ સ્વર્ગવૈભવ સંયુતમ્ ॥

તસ્યોપરિ સમારુહ્ય સઘઃ સ્વર્ગં સમાયયૌ ॥ ૨૪ ॥

પછી તે પારાધી માટે સ્વર્ગથી વૈભવ યુક્ત વિમાન આવ્યું તેનાં ઉપર બેસી તરત સ્વર્ગમાં જતો હતો. ૨૪

इति हासमिमं पुण्यं भक्त्यायः शृणुतेनरः ॥

सचसिद्धि मवाप्नोति लभते मुक्तिमुत्तमाम् ॥ २५ ॥

જે આ પુણ્ય ઇતિહાસ જે માણસ ભક્તિ વડે સાંભળે તે સીધીને મેળવે છે અને ઉત્તમ ગતિને પામે છે. ૨૫

भूतानामिह सर्वेषां दुःखाभिहत चेतसाम् ॥

गतिमन्विच्छतां पुंसां नास्तિકુંडं समागतिः ॥ २६ ॥

આ સંસારમાં દુઃખ વડે હણાયા છે, ચિત્ત જેનાં એવા ગતિને ઇચ્છનાર જનોને રામકુંડ સમાન બીજી શ્રેષ્ઠ ગતિ નથી. ૨૬

रामारण्य समंतीर्थं न भूतं न भविष्यति ॥

अमरामरण मिच्छंति काकथा इतरेजनाः ॥ २७ ॥

રામારણ્ય સમાન તિર્થ નથી થયું અને નથી થવાનું. જ્યાં દેવ-તાઓ પણ સ્વર્ગને તુચ્છ ઘણી શ્રી રામવાડામાં જન્મ મરણ ઇચ્છે છે. ત્યારે બીજા મૃત્યુલોકવાલાનું શું પુછવો આવો શ્રેષ્ઠ રામારણ્ય છે. ૨૭

સપ્તાપરાન્ સપ્તપૂર્વાન્ પિતૃસ્તેભ્યશ્ચયેપરે ॥

તારયન્તિ નરાઃકુંડં દૃષ્ટ્વા સ્પૃષ્ટ્વા વગાહ્યવા ॥ ૨૮ ॥

જે માણસ આ રામકુંડને દ્રષ્ટિ વડે દર્શન કરે વા સ્પર્શ કરે અથવા સ્નાન કરે તો તે મનુષ્ય પોતાનાં પૂર્વજો જે સાત થઈ ગયેલા અને સાત થવાનાં તેને તારે છે. આવું અતિ ઉત્તમ છે. ૨૮

તત્તીર્થે હ્યન્નકણિકા મુંજન્તિ ચ પીપિલિકાઃ ॥

તિલમાત્રેણ વૈસધ્યઃ કોટિયજ્ઞ ફલં લભેત્ ॥ ૨૯ ॥

તેમ આ રામારણ્યમાં માત્ર કણિકા જેટલો અન્ન ફીડીઓને આપે લે હોય તોપણ તરત તેને કરોડ યજ્ઞનો ફલ થાય છે ત્યારે શ્રદ્ધાથી તો ગ્રાહણો તથા સાધુ અતિથિઓને અન્નદાન આપેલું હોય તો શું ન થાય. અર્થાત ઘણો ઉત્તમ પુણ્ય થાય છે. ૨૯

કુંડોદકૈર્યદામત્યૌ સ્વપિતૃસ્તર્પયિષ્યતિ ॥

તદા તજ્જન્મસફલં સધન્ય મિહ ભૂતલે ॥ ૩૦ ॥

રામકુંડનાં જલ વડે જ્યારે માણસ પોતાનાં પિતરોનું તર્પણ કરશે ત્યારે તેનું જન્મ સાફલ્યતાને પામશે ને તે પુરૂષ ધન્ય છે ૩૦

॥ ભૌમ તીર્થાનિ ॥

પ્રથમં તીર્થરાજસ્તુ પ્રયાગાર્ણ્યઃ સુવિશ્રુતમ્ ॥

કાશીસ્તુ સર્વતીર્થાનાં ધર્મકામાર્થ મોક્ષદમ્ ॥ ૩૧ ॥

હવે ભૌમ તીર્થરાજ પ્રયાગ અને ધર્મ અર્થ કામને મોક્ષ આપનાર કાશી તીર્થ. ૩૧

નમિષંચ કુરુક્ષેત્રં ગજાદ્વાર મવંતિકા ॥

અયોધ્યા મથુરાચૈવ તથા દ્વારાવતી શુભા ॥ ૩૨ ॥

નેમીષારણ્ય કુરુક્ષેત્ર ગંગા દ્વારઅવંતિકાપુરી (ઉજન) અયો-
ધ્યાળ મથુરા દ્વારકાંપુરી. ૩૨

સિંધુઃ સરસ્વતીચૈવ ગંગાસાગર સંગમઃ ॥

કાંચીચ યમ્બકં ચૈવ તથા ગોદાવરી શુભા ॥ ૩૩ ॥

સિંધુ સરસ્વતી ગંગાસાગર સંગમ કાંચી ત્ર્યંબકેશ્વર ગોદાવરી ૩૩

કાલંજર પ્રભાસશ્ચ તથા બદરીકાશ્રમઃ ॥

મહાલય સ્તથોંકાર ક્ષેત્રં વૈ પુરુષોત્તમમ્ ॥ ૩૪ ॥

કાલંજર પ્રભાસ બદરીકાશ્રમ મહાલય ઓંકારેશ્વર અને પુરુષો-
ત્તમ ક્ષેત્ર. ૩૪

ગોકર્ણો ભ્રગુકચ્છશ્ચ ભૃગુતુજ્જશ્ચ પુષ્કરઃ ॥

એવમાદિની તિર્થાનિ વસુધાયાં તુ સંતિવૈ ॥ ૩૫ ॥

ગોકર્ણ ભૃગુ તુંગ પુષ્કરરાજ એ આદી તીર્થો પૃથ્વી ઉપર છે. ૩૫

एतानि मुक्तिदान्येव नात्रकार्या विचारणा ॥

ભૌમાનામપિ તીર્થાનાં પુણ્યત્યે કારણશ્રુણુ ॥ ૩૬ ॥

એઓ મુક્તિને દેનારા છે તેમાં શંસય નહિ હવે ભૌમ તીર્થમાં
મુખ્ય પુણ્યનું કારણ છે સાંભળ. ૩૬

॥ માનસ તીર્થાનિ ॥

सत्यं तीर्थं क्षमातीर्थं तीर्थमिन्द्रिय निग्रहः ॥

સર્વશ્રુત દયાતીર્થ સર્વત્રાર્જવ મેવચ ॥ ૩૭ ॥

હવે માનસ તીર્થ કહે છે. સત્ય બોલવું ક્ષમા રાખવી. ઇન્દ્રિયોને
નિયમમાં રાખવું. સર્વ ભૂત પ્રાણી ઉપર દયા અને ગંભીરપણું
રાખવું. ૩૭

દાનતીર્થો દમસ્તીર્થઃ સંતોષ સ્તીર્થમુચ્યતે ॥

બ્રહ્મચર્ય પરં તીર્થં તીર્થંચ પ્રિયવાદિતા ॥ ૩૮ ॥

દાન કરવું, સંતોષ રાખવું, શરીરને દમવું, બ્રહ્મચર્ય પાળવું, પ્રીય બોલવું. ૩૮

જ્ઞાનં તીર્થં ધૃતિ સ્તીર્થં પુણ્યં તીર્થં મુદાહતમ્ ॥

અતીર્થાનામપિતીર્થં વિશુદ્ધિર્મનસઃ પરા ॥ ૩૯ ॥

જ્ઞાન તેમ ધારણા શક્તિ રાખવી. એ બધા પુણ્યકારી તીર્થ કહેલા છે. મનની જે શુદ્ધી તે પરમ તીર્થ છે. ૩૯

ચિત્તમનાર્ગતં દુષ્ટં તીર્થં સ્નાનાન્ન શુદ્ધયતિ ॥

શતશોઽથ જલૈર્ધૌતં સુરાભાંડ મિવાશુચિઃ ॥ ૪૦ ॥

અંતઃકરણની વૃત્તિ મદ્દી ન હોય તો કેવળ સ્નાનથી શુદ્ધ થતી નથી. બહારનો મેલ ધોવાથી અંદરની શુદ્ધિ થતી નથી, જેમ મદ્દીરાનો પાત્ર જલથી સેંકડો વખત ધોવાથી પણ શુદ્ધ થતો નથી. ૪૦

ન શરીર મલત્યાગાન્નરો ભવતિ નિર્મલઃ ॥

માનસેતુ મલેત્યક્તે ભવત્યત્યન્ત નિર્મલઃ ॥ ૪૧ ॥

તેમ કેવળ શરીર ધોવાથી શુદ્ધિ નથી પરંતુ માનસિક મેલ ધોવાથીજ શુદ્ધિ થાય છે. ૪૧

॥ શારીર તીર્થાનિ ॥

યસ્ય હસ્તૌચ પાદૌચ મનશ્ચૈવ સુસંયુતન ॥

વિદ્યાતપશ્ચ કીર્તિશ્ચ સતીર્થફલ મશ્નુતે ॥ ૪૨ ॥

હવે શરીર તીર્થ કહે છે. જેણે હાથ પગ મન નીયમમાં રાખેલા

છે અને વિદ્યા તપ કીર્તિ નિયમમાં રાખેલા છે તેજ તીર્થનાં ફલને પામે છે. ૪૨

અદાંભિકો નિરાંરંભો લધ્વાહારો જિતેન્દ્રિયઃ ॥

વિમુક્તઃ સર્વપાપૈર્યઃ સતીર્થફલ મશ્નુતે ॥ ૪૩ ॥

જે પાખંડ રહિત છે જે ક્રોધનો આશ્રય થઈ રહેતો નથી ને સુક્ષ્મ આહાર કરનાર અને જે જીતેન્દ્રિય છે, સર્વ પાપ રહિત છે તેજ તીર્થનાં ફલને પામે છે. ૪૩

અક્રોધનોઽમલમતિઃ સત્યવાદી દૃઢવ્રતઃ ॥

આત્મોગ્મશ્ચ મૃતેષુ સતીર્થ ફલમશ્નુતે ॥ ૪૪ ॥

જે ક્રોધ રહિત છે, શુદ્ધ મતિવાળો છે, જે સત્યવાદી છે સત્ય વ્રતવાળો છે. સર્વને સમાન દ્રષ્ટિથી જુવે છે તેજ તીર્થનાં ફલને પામે છે. ૪૪

ભગવદ્ ધ્યાનસંયુક્તો જ્ઞાન વૈરાગ્ય સંયુતઃ ॥

યત્રૈવ વસતે ધીમાન્ તત્તીર્થ યોજનત્રયમ્ ॥ ૪૫ ॥

જે મહાત્મા ભગવત ધ્યાન પરાયણ છે અને જ્ઞાન વૈરાગ્યથી યુક્ત છે એવા મહાત્મા બુદ્ધિમાન જે સ્થલમાં નિવાસ કરતાં હોય તે સ્થલ ત્રણ યોજન (બારકોશ) સુધી તીર્થ માનવું. ૪૫

પ્રથમં માનસે સ્નાતઃ પશ્ચાત્ ભૌમેષુ નિત્યશઃ ॥

સાંગં ફલમવાપ્નોતિ કવિભિઃ પરિકીર્તિતમ્ ॥ ૪૬ ॥

પ્રથમ ઉપર કહેલ શારીરીક તીર્થવાળા ધર્મયુક્ત થઈ પહેલા માનસ તીર્થમાં નહાઈ પછી ભૌમ તીર્થ એટલે પુસ્કરરાજને આદે લઈ તીર્થોમાં નહાય તેજ સંપૂર્ણ ફલને પામે છે. ૪૬

તસ્માત્તથૈવ ત્વમપિ વિશુદ્ધેનાંતરાત્મના ॥

યાત્રાં કુરુવિધાનેન યાત્રાવૈ કથિતા મયા ॥ ૪૭ ॥

ગુરુ કહે છે હે શિષ્ય ? માટે તું પણ એવીજ રીતે શુદ્ધ અંતઃકરણથી યાત્રા કર અને તને મેં યાત્રાનું વિધાન કહી સંભળાવ્યું. ૪૭

इदं महात्म्यमतुलं यः पठेत्प्रयतो नरः ॥

શ્રુણુયાચ્છ્રાવયેદ્વાપિ સયાતિ પરમાંગતિમ્ ॥ ૪૮ ॥

આ મહાત્મ્ય જે પઠન કરે અને શ્રવણ કરે અથવા બીજાને સંભળાવે તે પરંગતિને પામે છે. ૪૮

એ પ્રમાણે ઇતિહાસ સમુચ્ચયમાં રામવાહનાં મહાત્મમાં ગુરુ શિષ્યનાં સંવાદવાલો ત્રીજો અધ્યાય સંપૂર્ણ થયો.

इति श्री इतिहास समुच्चये रामारण्य महात्म्ये गुरुशिष्य
संवादे तृतीयोऽध्यायः संपूर्णम् ॥ ३ ॥

॥ इति तृतीयोऽध्यायः संपूर्णम् ॥ ३ ॥

इति रामारण्य माहात्म्य संपूर्णम् ॥

ॐ શાંતિઃ ॥ ? શાંતિઃ ? શાંતિઃ ?

શાંતોદાન દયાદમાદિ સહિતો રામાશ્રમસ્યાધિપો

શ્રીરામાનુ સંપ્રદાયમતગઃ સન્માર્ગ સંસ્થાપકઃ ॥

શ્રીમદ્રામપદારવિદ મધુપઃ શ્રીરામરત્નાભિધઃ ॥

તેનેદં નિયતિકૃતં શુભતરં વિઢત્સકાસાદીદમ્ ॥ ૧ ॥

જે શાંત અને દયાદી યુક્ત છે અને શ્રી રામારણ્યનાં અધ્યક્ષ છે અને શ્રી રામનુંજ સંપ્રદાય મતનાં અનુયાયી છે અને સન્માર્ગ સ્થાપન કરવાવાળા છે અને શ્રી રામ પ્રભુનાં ચરણ કમલમાં મધુ કેતાં ભભરાની માફક રહેવાવાળા છે. શ્રી રામરતનદાસજી એવું જેનું પવિત્ર નામ છે તેણે આ શુભ મહાત્મ વિદ્વાનો પાસેથી શોધાવી નિષ્પત્તિ કરાવ્યું છે.

અથ તીર્થ સ્નાન વિધિઃ

તીર્થમાં ગએલા માણસોએ તીર્થ સ્નાન તો અશ્ય કરવું જોઈએ અને તીર્થ સ્નાન નહિ કરીએ તો તીર્થનું ફલ કાંઈપણ મલતું નથી માટે તીર્થ જાત્રાએ જવા વાલા મનુષ્યે જરૂર તીર્થ સ્નાન કરવું.

હેમાદ્રિ પ્રયોગઃ

આ હેમાન્દ્રિ પ્રયોગઃ કે આરે શ્રવણ કરવું ■ આરે કોઈ મોટા યજ્ઞનું આરંભ કરવો હોય ત્યારે મોટી કોઈ તીર્થ યાત્રા કરવી હોય તેના આરંભમાં જ્યારે કોઈ મહાપાતકી થવાનું પ્રસંગ આવી ગયો હોય, શાસ્ત્ર અવિહિત પ્રસંગ આવી ગયો હોય, નહિ ખાવાનું હોય તે ખવાઈ ગયું હોય, નહિ પીવાનું હોય તે પીવાઈ ગયો હોય મ્લેછ દેશમાં રહેવાનું થયો હોય, બીજી વખત જનોઈ પહેરવાનું પ્રસંગ બન્યો હોય, પોતાનાથી કાંઈ દુરાચરણમાં પડી જવાયું

હોય ત્યારે, કોઈ મોટી માંદગી ભોગવાઈ હોય ત્યારે અથવા તે પ્રાયશ્ચિત્ત ક્રિયાનું આરંભ કરવો હોય તે આરે આવા પ્રસંગોમાં પ્રથમ હેમાદ્રિ શ્રવણ કરવાની અગત્ય ધર્મશાસ્ત્ર ગ્રંથોમાં બતાવવામાં આવી છે પણ સામાન્ય કાર્યોમાં હેમાદ્રિ શ્રવણની કાંઈપણ આવશ્યકતા નથી પણ ઉપર બતાવેલા પ્રસંગોમાં તે હેમાદ્રિ શ્રવણ જરૂરજ કરવાનું તેમાં પણ બતાવેલા વિશેષ કાર્યોમાંથી કોઈ પણ જો કાર્ય નહિ હોય તો સામાન્ય તીર્થ સ્નાનનું સંકલ્પ કરવું તે સાડું અને જો પોતાને તીર્થ શ્રાધ્ધ કરવું હોય તો પ્રથમ હેમાદ્રિ શ્રવણ કરી અને દશવિધિઃ સ્નાન કરીને ત્યારપછી તીર્થ શ્રાધ્ધનું આરંભ કરવું તે ગુણુ સાડું કેવાય જો સામાન્ય તીર્થ સ્નાન કરવું હોય તો પણ દશવિધિઃ સ્નાન તો અવશ્ય કરવું જોઈએ તેની વિધિ નીચે પ્રમાણે છે.

પ્રથમ નવો વસ્ત્ર પહેરી પોતાના હાથમાં શ્રીકૃષ્ણદરભ-તુલસી તીલ જવ અક્ષત અને જલ રાખવું અને સંકલ્પ કરવું ॥ અત્રાન્ન શુભકારક અમુકસાસે અમુકપક્ષે અમુકતીર્થો અમુકવાસરે યથા-વર્ત્તમાન નક્ષત્રયોગકર્ણ લગ્ન મૂહૂર્તસમવાયે એવંગ્રહગણવિશિષ્ટાયાં શુભ પુણ્યતિર્થો મમઃ આત્મનઃ શ્રુતિઃ સ્મૃતિઃ પુરાણોક્ત ફલપ્રાપ્ત્યર્થ એતત્કાલ પર્યન્તં જન્મપ્રભૃતિ બાલયૌવનવાર્ધક્યેષુ રહસિપ્રકાશેવા જ્ઞાતા જ્ઞાત કૃતં મનોવાક્યાય કર્મભિરાજન્મ મમ સમસ્ત પાપક્ષયાર્થ આધિદેવિક આધિભૌતિક આધ્યાત્મિક ત્રિવિધ તાપોપશમનાર્થ તથા ચ મમસ્વદેહશુદ્ધિર્વક અસ્મિતીર્થેદશવિધિસ્નાનમહં કરિષ્યે ॥

પોતાના હાથમાં શ્રીકૃષ્ણ વગેરે જે હોય તે જલ સહિત ભૂમિ ઉપર રાખી દેવા તે આર પછી વિભૂતિ મૃત્તિકા-ગોમૂત્ર છાણુ દુધ દહ ગીરત ગાયના પગની ધૂળ, ચોખા, જવ, તીલ, સોપારી સર્વો-પિધિ દરભ ગંગા જલ (તીર્થનું જલ) દક્ષિણા (સુવર્ણ) આ બધી ચીજો લઈને દશવિધિ સ્નાન કરવું. ॥

आचमनकुर्यात् ॐ केशवायनमः नाराणायनमः ॐ माधवा-
यनमः हस्तप्रमालनम् ॐ गोविदायनम् ॐ नमोभगवते वासुदेवाय
इतिप्राणायामंकुर्यात्.

भस्मस्नानम्

ते पछी जमण्णु हाथथी डाणा हाथमां भस्म-विभूति लध तेमां
पाणी नाणी जे हाथे भस्मणी सूर्यनारायण साभा जे हाथ धरी
नीयेना भंत्र लण्णुतां ते विभूति शरीरे लगाडवी आवी रीते जधा
इशविधि स्नानोभां करपुं.

यथामिदं हते भस्म ॥ तृणकाष्ठादिसंचयम् ॥
तथामेदह्यतां पापं ॥ कुरु भस्मशुचेशुचिम् ॥ १ ॥

मृत्तिकास्नानम्

अश्वक्रान्ते रथक्रान्ते ॥ विष्णुक्रान्ते वसुन्धरे ॥
उद्धतासि वराहेण ॥ कृष्णेन शत बाहुना ॥
मृत्तिके हरमे पापं ॥ यन्मया दुष्कृतं कृतं ॥
मृत्तिके ब्रह्मदत्तासि ॥ काश्यपेनाभिर्मन्त्रिमा ॥
मृत्तिके देहि मे पुष्टिं ॥ त्वयि सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥

गोमयस्नानम्

अग्रमग्रचरंतीनां । मौषधीनां वने वने ॥
तासां मृषभपत्नीनां ॥ पवित्रं कायशोधनम् ॥
यन्मे रोगांश्च शोकांश्च । पापं मे हर गोमय ॥
गोमये वसतिलक्ष्मीः । पवित्रा सर्वमंगला ॥
स्नानार्थं संस्कृता देवी । पापं मे हर गोमय ॥

गौमूत्र स्नानम्

गौमूत्रं गोमयक्षीरं । दधिसर्पिसमन्वितम् ॥
सर्वपापविशुद्धयर्थं । पञ्चगव्यं पुनातु माम् ॥

ગોરજસ્નાનમ્

ગવાંલુરેણનિર્ધૂતં । ચદ્રેણુગગનેગતમ્ ॥
શિરસાતેનસંલેપે ॥ માહાપાતકનાસનમ્ ॥

॥ ધાન્યસ્નાનમ્ ॥

ધાન્યોષધિમનુષ્યાણાં । જીકનં પરમં સ્મૃતમ્ ॥
તેનસ્નાનેનદેવેશ । મમપાપંઘ્યપોહતુ ॥

॥ ફલસ્નાનમ્ ॥

વનસ્પતિરસોદિવ્ય । ફલપુષ્પવૃતઃસદા ॥
તેનસ્નાનેનમેદેવ ॥ ફલલઘ્વમનંતકમ્ ॥

॥ સર્વોષધિસ્નાનમ્ ॥

ઔષધ્યઃસર્વવૃક્ષાણાં । તૃણગુલ્મલતાસ્તુયાઃ ॥
દૂર્વાસર્પપસંયુક્તાઃ । સર્વોષધ્યપુનાતુમામ્ ॥

॥ કુશોદકસ્નાનમ્ ॥

કુશમૂલેસ્થિતોબ્રહ્મા । કુશમધ્યેજનાર્દન ॥
કુશાગ્રેશંકરોદેવઃ । તેનનશ્યતુપાતકમ્ ॥

॥ હિરણ્યસ્નાનમ્ ॥

હિરણ્યગર્ભગર્ભસ્થં । હેમવીંજંવિભાવસોઃ ॥
અનંતપુણ્યફલદ ॥ મત્તઃશાંતીંપ્રયચ્છમે ॥

॥ ગંગોદકસ્નાનમ્ ॥

વિષ્ણુપાદાગ્રસંભૂતે ॥ ગંગેત્રિપથગામિનિ ॥
ધર્મદ્રવેતિવિરુદ્ધાતે ॥ પાપંમેહરજાહ્નવિ ॥

इति तीर्थ स्नानविधिः

ત્યાર પછી તીર્થમાં સ્નાન કરીને નવી જનોઈ પેહેરી અને તીર્થશ્રાદ્ધ કાર્ય કરવું ॥ તીર્થશ્રાદ્ધ કરવો હોય તો તે આવા તીર્થ ગોર પાસેથી કરાવું. આ તીર્થવીધી અમારા તરફથી છપાવી છે.

કાનજી સૂરજી.

॥ ॐ ॥

હરદ્વારના

જત્રાણુ ભાઈઓને

વિનંતી.

જત્રા કરવા જનારા ભાઈઓને રહેવાનું શ્રીગંગાજીના કીનારાપાસે સ્વચ્છ અને શાન્તિ ભરેલી પુરતી સગવડતાવાળી સ્ટેશનથી ફક્ત પાંચ મીનીટનો રસ્તો છે.

ફક્ત આપણા દેશી ભાઈઓને વાસ્તે:—

ગુજરાતી ધર્મશાળા હરીદ્વાર (સિંધાશ્રમ)

તેમજ જત્રાણુઓ પાસેથી કસુ ભાડું લેવામાં આવતું નથી.

અગાઉથી ખબર આપવાથી સ્ટેશનેપણ

ખંદોળસ્ત કરવામાં આવશે.

ઠેકાણું:—

સ્ટેશનને સામે, શ્રવણનાથ રોડ થઈ,
ભાટીઆ ભવન પાસે, ગણેશઘાટ,
હરીદ્વાર યુ. પી.

મેનેજર,

ભક્ત કરસનદાસ બેશી.

જાહેર ખબર.

અમારા માનવંતા ગ્રાહકોને સુચના આપવામાં આવે છે
અમારે ત્યાં ફ્રેન્ચી લગ્નના કાર્ડ કંકોત્રીઓ તથા હિંદી, ગુજરાતી
મરાઠી, સંસ્કૃત, વગેરે પુસ્તકો છાપી આપવાનું કામ
ઘણીજ સસ્તી કિંમતે કરી આપવામાં આવે છે માટે
એક વખત પધારી ખાત્રી કરો એટલે તમારા
છાપવાના કામમાં તમે હુમેશના
અમારા કાયમી ગ્રાહક બનશો
એવી આશા છે.

ભગવતી પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ.

૩૧૮૨૨

દાણાખંડર, ભરૂચ રોડી
મુંબઈ નં. ૯.

આ પુસ્તક જોશી વેલણ મુલણ, ભગવતી પ્રિ. પ્રેસના મેનેજરે
દાણાખંડર ભરૂચ રોડીમાં છાપ્યું. અને વડગાદી દરણવાળા માળામાંથી
પંક્તિ કાનણ શૂરણ એ પ્રગટ કર્યું.

